

સોસાયટી ગ્રંથમાળા મણકો ૩.

કેળવણી ઉત્તેજક એક ટુંકી વાર્તા:—
હું, સુંદરલાલ અને મિત્રમંડળ

— અને —

શ્રી નિર્મળ કાવ્યમાળા.

લેખક, શ્રી મિત્ર

ઉર્ફે
વાડીલાલ હાલક એકસ
ખેલાત.

પ્રકાશક,

શ્રી યંગ મેન જૈન સોસાયટી

ગ્રાંથ ગુજરાત-અમદાવાદ.

સને ૧૯૨૮.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાશિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૩૦૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ નિર્મળ કાવ્યપ્રાણી

વિષય ૬ - ૩

ॐ अहम्

સોસાયટી મંથનમાળા મણકો-૩

કેળવણી ઉત્તેજક એક ઢુંકી વાર્તા—

હું, સુંદરલાલ અને મિત્ર.મંડળ.

અને

શ્રી નિર્મળકાવ્યમાળા.

લેખક, રા. નિર્મળ.

ઉદ્દેશ

વાડીલાલ જીવાભાઈ ચોકસી.

ખંભાત.

પ્રકાશક,

ધી યંગમેન્સ જૈન સોસાયટી ઓફ ગુજરાત તરફથી

વાડીલાલ મોહોકમલાલ શાહ

ખી. એ. એલ. એલ. ખી.

માણેકચોક—અમદાવાદ.

ધી જૈન એડવોકેટ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં વાડીલાલ બાપુલાલ શાહ

છાપી, ટે. ધીકાંટા—અમદાવાદ.

મૂલ્ય રૂ. ૦-૨-૦.

[પ્રત ૧૦૦૦]

ધી યંગમેન્સ જૈન સોસાયટી ઓફ

ગુજરાતના ઉદ્દેશો.

(૧) જૈન ધર્મની ઉપર પડતા અયોગ્ય પ્રહારોનો પ્રતિકાર કરવો.

(૨) દરેક ધાર્મિક કાર્યો અને ફરજો અદા કરવામાં અગ્રભાગ લેવો.

(૩) ધર્મની ઉન્નતિ થાય તેવાં કાર્યો કરવાં.

(૪) જૈન ધર્મને લગતા નૈતિક અને સામાજિક પ્રશ્નો પ્રસંગોપાત ચર્ચવા.

(૫) વ્યવહારિક અને ખાસ કરીને ધાર્મિક કેળવણીનો જેમ અને તેમ વધુ ફેલાવો થાય તેવા પ્રયત્નો આદરવા.

(૬) ધર્મચ્યુસ્ત ઉપદેશકોને બોલાવી ધાર્મિક વિષયો ઉપર વ્યાખ્યાન અપાવરાવવાં અને સંસ્થાની અંદર અંદર પણ તેવાં ભાષણો પ્રસંગોપાત રાખી ધર્મના પરિણામોને વધુ ઉત્તેજિત કરવા.

પુષ્પાંજલિ

રા. નિર્મળ જેવા ઉગતા લેખકની લેખીનીને સહાનુભૂતિ આપવાની મને આજે આ તક મળી છે તે માટે હું મારી જાતને અહોભાગ્ય માનું છું. રા. નિર્મળ (ભાઈશ્રી વાડીલાલ જીવાભાઈ ચોકસી) ખંભાતના વતની છે અને અહીંયા ગુજરાત કોલેજમાં અભ્યાસ કરે છે. તેઓ એક સુશિક્ષિત અને ધર્મશ્રદ્ધાવંત યુવાન છે, અને જૈન કામની સેવા કરવાના ઉત્તમ આદર્શ ધરાવે છે. આ પુસ્તકમાં ‘હું, સુદરલાલ અને મિત્રમંડળ’ એ વાર્તા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે. તે વાર્તા “જૈન પ્રભાવે” હરીકાષ્ઠ માટે મંગાવી હતી, અને તેમાં ભાઈશ્રી વાડીલાલને પહેલું ઇનામ મળેલું. એ વાર્તા ઘણીજ રસમય અને વાંચવા લાયક છે એટલુંજ નહિ પરંતુ ધાર્મિક તેમજ વ્યવહારિક કેળવણીનો કેમ ફેલાવો કરવો અને સાથે સાથે જૈન યુવાનોની ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા કેમ અચળ રહે તે સંબંધી તેઓ અસરકારક રીતે સ્ફોટ કરે છે. વળી આ પુસ્તકમાં દ્વિતીય ખંડ રૂપે તેઓશ્રીના ચોજેલા કાવ્યોનો સંગ્રહ છાપવામાં આવ્યો છે અને તે ભાગને ‘નિર્મળકાવ્યમાળા’ તરીકે સંબોધ્યો છે. આ કાવ્યોમાં કેટલાક કેળવણી વિષે છે, કેટલાક સામાજિક છે અને કેટલાક ધાર્મિક છે. તે બધા કાવ્યો સરળ, અસરકારક અને ઉત્તમ વિચારવાળા હોઈ વાંચનારને રહેજે આલ્હાદ ઉપજાવે તેવા છે એટલે એ સંબંધી અત્રે વધારે લખવાની જરૂર નથી.

જૈન સમાજની વર્તમાન સ્થિતિમાં સુધારો કરવો હોય તો તેને માટે સાહિત્યનો વિકાસ કરવાની ખાસ જરૂર છે અને એ વિકાસને માટે સુશિક્ષિત, ધાર્મિક શ્રદ્ધાવાળા અને ઉત્સાહી યુવાનોને ખાસ કરીને ઉત્તેજન આપવાની ઘણીજ આવશ્યકતા છે. ભાઈશ્રી

વાડીલાલ તેઓમાંના એક છે અને તેઓની લેખીનીને પણ ઉત્તેજન આપવાની ઘણીજ જરૂર છે. અને હું આ સ્થળે એમ માની લઉં છું કે જૈન સમાજ આ સંબંધી પોતાની જવાબદારીનો ખ્યાલ કરશે જ.

અંતમાં આ પુસ્તકને પ્રગટ કરનાર ધી યંગમેન્સ જૈન સોસાયટી ઓફ ગુજરાત સખંધી બે બોલ અહીંયા લખું તો અસ્થાને નહીં ગણાય. આ સંસ્થાનો જન્મ ૧૯૮૩ ના શ્રાવણ સુદ પુનમને દિવસે થયેલો અને ત્યારથી આ સંસ્થા જૈન સમાજની બનતી સેવા બજાવી રહી છે. આ સંસ્થાના આદર્શો પૈકી એક ધ્યેય ધાર્મિક અને વ્યવહારિક સાહિત્યનો ફેલાવો કરવાનો છે અને તેમાંએ ખાસ કરીને ઉગતા શ્રદ્ધાવાન લેખકોને ઉત્તેજન આપવાનો છે. મને જણાવતાં અતિ હર્ષ થાય છે કે રા. નિર્મળ એક ઉગતા લેખક-કવિ છે અને સાથે સાથે ઉપરોક્ત સોસાયટીના જોઈન્ટ સેક્રેટરી પણ છે. આ સંસ્થાએ આજ સુધીમાં બે પુસ્તકો બહાર પાડ્યા છે અને આ પુસ્તક એ એના ત્રીજા પુષ્પ તરીકે છે. જૈન સમાજે હમારા પ્રથમ બે પુસ્તકોને જે આદર આપ્યો છે તે આદર આ પુસ્તકને પણ મળશે એ આશા સંસ્થાના કાર્ય-વાહકો રાખે છે.

છેવટે આ પુસ્તકના લેખક ભાઈશ્રી વાડીલાલ શ્રવાભાઈ ચોકસીને ધન્યવાદ આપી વિરમું છું.

લી. વીરબાળ-

કાકાબળીયાની પોળ,

અમદાવાદ

તા. ૨૧-૮-૨૮.

}

વાડીલાલ મોહોડમલાલ શાહ.

બી. એ. (ઓનર્સ) એલ. એલ. બી.

ઓનરરી સેક્રેટરી, ધી યંગમેન્સ જૈન

સોસાયટી ઓફ ગુજરાત.

નિવેદન

‘હું, સુંદરલાલ અને મિત્રમંડળ’ લખવાનો વિચાર મને અચાનકજ ઉદ્ભવ્યો. જ્યારે હું મારી હાથરિક્તલી જીંદગી પૂર્ણ કરી કાલેજના જીવનમાં દાખલ થયો ત્યારે કેળવણી વિષે ઘણા વિચારો મારા મગજમાં રમી રહ્યા હતા. કોઇપણ પ્રકારે કેળવણીને ઉત્તેજન મળે તો સાફ એમ હું મનમાં ને મનમાં ઝંખ્યા કરતો. જે કે મારા વિચારો હું કોઇને કહેતો ન હતો પરંતુ કેળવણીને ઉત્તેજન મળે એ દિશામાં હું કાંઇક પ્રયત્ન કરે એવી મારી અભિલાષા હતી. જે સમયે આ વિચારો મારા મગજમાં રમી રહ્યા હતા તે અરસામાંજ શ્રીયુત્ સુરજમલ લલ્લુભાઈ ઝવેરી તરફથી મુંબાઇથી પ્રગટ થતા “જૈન પ્રભાવ” નામના અઠવાડિક પેપરમાં મેં મારા લેખો આપવા શરૂઆત કરેલી અને તે પેપર હું કાયમ વાંચતો. તે પેપરના એક અંકમાં વિદ્યાર્થીઓમાં સ્પર્ધા ઉત્પન્ન કરી વાર્તાઓ લખનારને ધનામ આપવાનું એ પત્રે જાહેર કર્યું. વાર્તાનો વિષય કોઇપણ સામાજિક વિષય હોવો જોઇએ એવી એ પત્રની સૂચના હતી. તે વખતે મારા મગજમાં કેળવણી જેવા આવશ્યક સામાજિક વિષયના વિચારો રમી રહ્યા હતા એટલે આ તક મળતા મને એ વિષય ઉપર એક વાર્તા લખવાની ઇચ્છા થઇ. કેળવણીને ઉત્તેજન મળે એ દિશામાં કાંઇક પ્રયત્ન કરવાની મને તીવ્ર ઇચ્છા હતી અને મને લાગ્યું કે જે હું આ તકનો લાભ લઇ કેળવણી વિષેના મારા વિચારો એક વાર્તા રૂપે સમાજ સમક્ષ રજુ કરીશ તો સમાજનું ધ્યાન એ વિષય તરફ ખેંચાશે અને મારી ઉમેદ અંશે પણ પાર પડશે. પરિણામે ‘હું, સુંદરલાલ અને મિત્રમંડળ’ને જન્મ મળ્યો અને પાંચ નાના નાના પ્રકરણની આ હુંક વાર્તા પસંદ થતા તે “જૈન પ્રભાવ”ના તા. ૩૦-૫-૨૬ના અંકથી કંકડે કંકડે છપાવી શરૂ થઇ અને તા. ૪-૭-૨૬ના અંકમાં સંપૂર્ણ થઇ.

આ વાર્તા સંપૂર્ણ છપાઈ રહ્યા પછી તેને છુકના ફોર્મમાં છપાવવાની મારી ઇચ્છા હતી. પરંતુ પ્રમાદ અને બેદરકારીને લઇને હું એ વર્ષ સુધી તેમ કરી ન શક્યો. પરંતુ આ પુસ્તકની પુષ્પાંજલિના

લેખક, ધી યંગમેન્સ જૈન સોસાયટીના સેક્રેટરી અને મારા મિત્ર
મી. વાડીલાલ મોહોકમલાલ શાહ બી. એ. એલ. એલ. બી. ના
ઉત્તેજન અને ભલામણથી હું આ વાર્તાને યુક ફોર્મમાં છપાવી શક્યો
છું જે માટે હું તેમનો અત્યંત ઋણી છું.

વળી આ વાર્તાના અંતમાં ‘શ્રી નિર્મળકાવ્યમાળા’ નામનો
મારા કાવ્યોનો ટુંક સંગ્રહ પણ આપેલો છે. ‘શ્રી નિર્મળકાવ્યમાળા’
મેં ત્રણ વિભાગમાં વહેંચી નાખેલ છે. પ્રથમ વિભાગમાં કેળવણી
ઉત્તેજક કાવ્યો, બીજામાં નૈતિક અને સામાજિક અને ત્રીજામાં ધાર્મિક
કાવ્યો આપેલા છે. ‘શ્રી નિર્મળકાવ્યમાળા’માં આપેલા ઘણા ખરા
કાવ્યો ભાવનગરથી પ્રગટ થતા “શ્રી આત્માનન્દ પ્રકાશ,” શ્રીયુત
મોહનલાલ દીપચંદ ચૌકસી ખંભાત નિવાસી તરફથી પ્રગટ થતા
હસ્તલેખિત માસિક “સમાજસેવક” તેમજ ‘ગુજરાત કાલેજ મેગેઝીન’
અને “શ્રી વીરશાસન” વિગેરે પેપરોમાં છુટક છુટક પ્રગટ થઈ ગયેલ
છે, અને અત્રે તેઓનો સંગ્રહ કરવામાં આવેલ છે.

આ પ્રમાણે ‘હું’, સુદરલાલ, અને મિત્રમંડળ’ અને ‘શ્રી નિર્મળ-
કાવ્યમાળા’ આ બન્નેની સંકળના રૂપે આ પુસ્તક વાંચક વર્ગ સમક્ષ
રજુ કરવામાં આવ્યું છે.

આ પુસ્તકની નકલને સાઘંત તપાસી યોગ્ય સૂચનાઓ આપવા
બદલ તેમજ આ પુસ્તકને માટે પુષ્પાંજલિ લખી આપવા બદલ
હું આ સ્થળે ભાઈશ્રી વાડીલાલ મોહોકમલાલનો ખરા હૃદયથી આ-
ભાર માનું છું અને આ પુસ્તકને વેળાસર અને કાળજીપૂર્વક છાપી
આપવા માટે શ્રી જૈન એડવોકેટ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસના મેનેજર શ્રીયુત
વાડીલાલ બાપુલાલનો પણ અત્રે આભાર માનું છું.

અંતમાં એટલીજ વિનંતિ કે સાહિત્ય સરિત્માં આ મારો
પ્રથમજ પ્રયાસ હોવાથી આ પુસ્તકમાં ઘણા દોષો હોવા સંભવ છે
માટે વાંચક વર્ગ તે ક્ષાન્તવ્ય ગણશે. મતિ.

દ્વિતીય આવણ સુદ ૪ }
સં. ૧૯૮૪. }
અમદાવાદ. }

લી૦
રા. નિર્મળ.
વાડીલાલ જીવાભાઈ ચૌકસી, ખંભાત.

અનુક્રમણિકા.

(અ)

હું સુંદરલાલ અને મિત્રમંડળ.

પ્રકરણ	વિષય.	પાનું
૧	કાલેજમાંથી ઘેર અને માણેકલાલ સાથે વાર્તાલાપ	૧
૨	સુંદરલાલનું ઘર અને મિત્રમંડળ	૨
૩	અભ્યાસને અંગે ઠીક થવી પણ ઉત્સાહને અંગે આગળ વધવું	૧૦
૪	દશ વર્ષ પછીનું મિત્રમંડળ વાને સમ્પૂર્ણ સફળતા	૧૨
૫	ઉપમંદાર	

(બ)

શ્રી નિર્મળકાવ્યમાળા.

ભાગ પહેલો

કેળવણી ઉત્તેજક કાવ્યો.

૧	કેળવણી એજ સાચી છે	૨૦
૨	ભણવા, ખાલ યુવાનો	૨૧
૩	ભાવિ હિંદમાતાઓ માટે	૨૨
૪	મદદ આપો નહિ શાને?	૨૨

ભાગ બીજો

	નૈતિક અને સામાજિક કાવ્યો	
૫	જ્ઞાન અને વિનય	૨૪

વિષય	પાનું
૬ મનુષ્ય કર્તવ્ય	૨૫
૭ સ્વાવલંબન (Self Reliance)	૨૬
૮ વિધિ (Fate)	૨૭
૯ આર્યમહિલાને	૨૭
૧૦ કુળતો કુટુંબભાનુ	૨૯
૧૧ અભિનંદન	૩૦
૧૨ કરો હા ! ઢોંગ આ શાને?	૩૧
૧૩ જીવ્યા યા ના જીવ્યા તો શું ?	૩૨

ભાગ ત્રીજો

ધાર્મિક કાવ્યો

૧૪ સન્માર્ગદર્શકને	૩૩
૧૫ શ્રી વીરવાગ્-છા	૩૪
૧૬ શ્રી આદીનાથ સ્તુતિ	૩૫
૧૭ શ્રી એયાંસજીન સ્તવનમ્ ૩૬	
૧૮ ગુરુરાજના ચરણે	૩૫
૧૯ પંખીડાનો સંદેશો	૩૮
૨૦ શ્રી ગૌતમ કેવળજ્ઞાન	૩૯
૨૧ દિવાળી મહાત્મ્ય	૪૦
૨૨ તમે શું ફેડાશે દારૂ ?	૪૧
૨૩ પર્વાધિરાજ સ્તુતિ	૪૨
૨૪ શ્રી વીરજિન સ્તુતિ	૪૩

સમર્પણ

પરમ પૂજ્ય પીતાશ્રી,

આપે નાનપણથી મારામાં શુભ
સંસ્કાર રેડી મને ડોલેજની ઉચ્ચ કેળ-
વણી પ્રાપ્ત કરાવી મારા ઉપર જે ઉપકાર-
કર્મો છે તેના સ્મરણાર્થે આ ન્હાનકડું
પુસ્તકે આપના કરકમળમાં સહુર્ષ સમ-
ર્પણ કરી કૃતાર્થ થાઉં છું. અસ્તુ !

લી. તમારો નમ્ર બાળક

‘ નિર્મળ. ’

હું, સુંદરલાલ અને મિત્રમંડળ.

પ્રકરણ ૧ હું.

(કોલેજમાંથી ઘેર અને માણેકલાલ સાથે વાર્તાલાપ)

હું અને સુંદરલાલ ન્યારથી કોલેજમાં દાખલ થયા ત્યારથી અમારા મનમાં કોઈ બુદ્ધિજીવિયારો આવ્યા કરે છે. અમારી કામની કંઈક સ્થિતિએ અમારા સઘળા વિચારો ઘેરી લીધા છે. સુંદરલાલ મારા એક અંગત (Intimate.) મિત્ર છે. અમારો મેળાપ થવાના ઘણા પ્રસંગો બને છે. ન્યારે ન્યારે આવા પ્રસંગો ઉપસ્થિત થાય છે ત્યારે ત્યારે અમારા વિચારો કુદરતી રીતેજ ‘સમાજ સેવા’ તરફ વળે છે. અમારી કામની વર્તમાન સ્થિતિ ઉપર એક બીજાના વિચારો દર્શાવ્યા પછી અમારે ખિન્ન હૃદયે છુટા પડતું પડે છે. અમારી કામની હાલતી સ્થિતિ અમને શક્યની માફક સાધ્યું કરે છે.

કોલેજમાં દાખલ થયાનું અમારે આ પહેલુંજ વર્ષ હતું, પરીક્ષા પુરી થઈ ગઈ હોવાથી કોલેજમાં રજા પડી. હું અને સુંદરલાલ અમારા વતનમાં ગયા. વેકેશનમાં એવું કંઈ ખાસ કામ ન હોવાથી અમને કુરસદનો ઘણો વખત મળે એ સ્વાભાવિકજ હતું. કોલેજમાં હતા ત્યારે અમે બન્ને મિત્રોએ કોઈ પણ પ્રકારે અમારી કામની સેવા બજાવવાનો વિચાર પ્રથમથીજ કરી રાખ્યો હતો. અને હાલ કુરસદનો ઘણો વખત હોવાથી એ વિચારને અમલમાં મુકવાની અમારી ઇચ્છા થઈ! મળેલો વખત નકામો ન ગાળતાં તે વખત

તમાં જેટલું ઉપયોગી (Useful) કામ થઈ જાય તેટલું કરી લેવું એ અમારો કાલેજમાં દાખલ થયા પહેલાંનો જ નિશ્ચય હતો. એજ નિયમાનુસાર આ વખતના વેકેશનની શું શું અગત્યનાં કાર્યો કરી લેવાં તે નક્કી કરવા મેં સુંદરલાલને વાત કરી. અમુક દિવસે સુંદરલાલને ત્યાં જવાનું નક્કી થયું.

વતનમાં આવ્યાને અમને પાંચ છ દિવસ થવા આવ્યા હશે, પરંતુ કુટુંબના સર્વે ચાર છ મહિને બેગા થયેલા હોવાથી આ દિવસો પાણીના પ્રવાહની પેઠે આનન્દમાં ક્યાં વહ્યા ગયા તેની પણ અમને ખબર પડી નહિ. સ્નેહીઓના સાચા અને પવિત્ર પ્રેમમાં દિવસો આનન્દમાં ચાલ્યા જાય તેમાં શું આશ્ચર્ય! અસ્તુ. હવે અમારે અમારી ધારણા પુરી પાડવાની હતી. આજે સુંદરલાલને ત્યાં જવાનો દિવસ હતો. મેં નિત્ય નિયમ કરી બોજન કર્યું અને વખતસર પ્હોંચી શકાય તેટલા માટે જહેલાસર કપડાં પ્હેરી જવાની તૈયારી કરી. હું જવાની તૈયારીમાં હતો એટલામાં ભાઈ માણેકલાલે મારા ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. મ્હને બહાર જવાની તૈયારીમાં જોઈ ત્હેમણે સ્હેજે પ્રશ્ન કર્યો.-‘કેમ મી. શાંતિલાલ અત્યારે ક્યાં ઉપડવાનો વિચાર રાખો છો.’ મેં જવાબ આપ્યો. ‘સ્હેજ આપણા મિત્ર સુંદરલાલના ઘેર જવાનો વિચાર છે. આપની મચ્છા હોય તો આપ પણ સાથે ચાલો.’ માણેકલાલ અમારા વિચાર વિષે કાંઈક જાણતા હોવાથી ત્હેમણે મને પૂછ્યું, ‘આજ કાંઈ ધાર્યું બાર્યું છે શું? આપણી સમાજના ઘરડાઓમાં કાંઈક વિકાર થયો છે, એનો ઉપાય કરવા ધારો છો.? એમ નહિ કરો તો એ પાંશરા નહિજ ઉતરે. હું એ તો દીધેજ સીધી,’

માણેકલાલના આવેશ ભર્યા આ શબ્દોથી મને કાંઈ દીલગીરી થઈ અને તે ફરીથી ઉશ્કેરાઈ જઈ આવું બોલતા બંધ થાય તેટલા માટે મ્હેં શાંતિથી જવાબ આપ્યો. ‘મિત્ર, આમ એકદમ આવેશમાં આવી ઘરડાઓને તુચ્છકારી કાઢવા એ ઠીક નથી. ગમે

તેવા પણ તે આપણને પૂજ્ય છે કારણ કે તેઓ અનુભવથી ઘડાયેલ હોય છે અને તેઓની પાસેથી આપણને ડહાપણ ભર્યું ઘણું જાણવાનું મળે છે. કદાચ તેનામાં કેંઈ ખોટા ખાંપણ હોય તો પણ શું તે આવેશમાં આવી તેમને તુચ્છકારી નાખી દૂર કરી શકાતી હશે.’ ડાહ્યા માણસોએ ખરું જોતાં આવા સમયે સમતા રાખી કળા કૌશલ્યથી પોતાનું કામ કાઢી લેવું જોઈએ. વૃદ્ધો પ્રત્યે આવેશ ભર્યા શબ્દો બોલવા એ તહમારા જેવાને શોભતું નથી.’

મારા બોલવાથી માણેકલાલને કંઈક અસર થઈ એમ મ્હને લાગ્યું. કારણકે મ્હારું બોલવું સાંભળી રહ્યા પછી એ બોલ્યા. ‘ભાઈ શાન્તિલાલ ત્હમે કહ્યો છો એ વાત ખરી પરન્તુ વાહિતને પણ એક વખત દુઃખની લાગણી ઉત્પન્ન કરે એવી આપણી કેમની વર્તમાન સ્થિતિ શું તમે નથી જોતા ? ખીચારા સત્તર સત્તર વરસનાને વીસ વીસ વરસના જ્ઞાન અને કેળવણીના અભાવે પંદર પંદર રૂપયડીના પગારમાં રખડ્યા કરે છે, એમાં એ ખીચારાઓનું પુરુંએ શી રીતે થાય ! વધારે ભણ્યા હોય અને કાંઈ હુન્નરકળા શિખ્યા હોય તો વધારે કમાયને અને વધારે કમાય તો પણ શું ! વ્યવહારિક કે ધાર્મિક કોઈ ઘણું જાતની કેળવણી પામ્યા વગર ખીચારા પશુની જીંદગી ગાળે એ જીવ્યાય શા કામના ! ખિચારા નસીબના કેવા હશે કે નહિ ધરના કે નહિ ધાટના; નહિ કરમના કે ધરમના આવી સ્થિતિ પોતીકી જોયા છતાં બુઢાઓ આંખ આડા કાન કરી આંધળા બને એ થઈ બેસી રહે શી રીતે ખમાય ! એ તો કહે છે કે તમારી કેળવણી બેળવણીમાં અમે તો પૈસો પણ ન આપીએ તમે તો ભણી ભણીને નખોદ વાળ્યું. મુકા પૂજો ! એ તહમારી કેળવણીમાં. એ તો ‘ઉડાવ બાપુ લાડુ’નીજ વાત કરે છે. લાડુ મળ્યા એટલે તો પ્રભુ મળ્યા. ક્યાં ભવિષ્યનો વિચાર કરવો છે. કોણ જાણે એ સીધાજ નથી ઉતરતાં.’

મહેં કહ્યું—કેમ માણેકલાલ પાછો બકવાટ ચલાવ્યો.

માણેકલાલ—અરે ! ભાઈ શું કરે ? મારો સ્વભાવજ એવો પડી ગયો છે કે આવું બોલ્યા વગર મહારાથી રહી શકાતું નથી !

સુંદરલાલને ત્યાં જવાનો ટાઇમ થઇ ગયેલો હોવાથી મહેં આ વાત આટલેથીજ પડતી મુકી અને સુંદરલાલને ત્યાં જવાનો મહારો આશય જણાવી તે ઇચ્છા પુરી પાડવા શું કરવું તેનો આધાર સુંદરલાલને મળવા ઉપર રાખ્યો. મહારો વિચાર અને વાત તહેમને ગમ્યાં અને તે ખુશી થયા, આખરે અમે સુંદરલાલનાં ઘર તરફ પ્રયાણ કર્યું, રસ્તામાં જતાં જતાં અમને અમારા બીજા ફેટવાક મિત્રા મળ્યા તેઓને પણ હમે હમારા વિચારથી વાકેફ કરી હમારી સાથે લીધા. વાતો કરતા કરતા હમે સઘળાં સુંદરલાલને ઘેર આવી પહોંચ્યા અને તેમાં પ્રવેશ કર્યો સુંદરલાલને ઘેર પહોંચ્યા પછી ત્યાં શું શું બનાવો બન્યા તે જાણવાની વાંચકવૃદ્ધની ઇચ્છા હશે. પરંતુ હું તેને વધારે અધીરો ન થતાં બીજા પ્રકરણ તરફ દષ્ટિ ફેરવવા અરજ કરીશ.

પ્રકરણ ૨ જી.

સુંદરલાલનું ઘર અને મિત્રમંડળ.

સુંદરલાલના ઘરમાં અમે પ્રવેશ કર્યો તે પહેલાનાં સુંદરલાલ ક્યારનાએ અમારી વાટ જોઇ બેસી રહ્યા હતા. દાદરે ચઢવાનો અમારો અવાજ સાંભળતા વેંતજ તે અમારી સામે આવ્યા અને સર્વને કુશળ પુછ્યું. પરસ્પર કુશળ પુછાઇ રહ્યા પછી સુંદરલાલની સૂચના અનુસાર અમે બધા તેમના રીડીંગ રૂમમાં દાખલ થયા. દાખલ થયા પછી તરતજ ભાઈ સુંદરલાલે બોલવું શરૂ કર્યું.

સુંદરલાલ—ભાઈ માણેકલાલ પ્રથમ તમે તમારો વિચારો દર્શાવો તો ઠીક. તમારો ઉભરો પત્યો એટલે બધું પત્યું, માત્ર એક તમારો ઉભરો ભારી છે. જો જો કંઈ નવું ન કરતા.

માણેકલાલ—વાહ ! સુંદરલાલ વાહ ! તમે પણ હીક મળક કરતા શીખ્યા છો. અમારા જેવા થોડા ભણેલાને તે શું બહુ આવડતું હોય. અમે તો જેમનું લેડાય એમનું લેડીએ. વાગે તો તીર નહિ નો થાયું.

હું—ભાઈઓ તમે આડી તેડી મુકી દધને હવે મુદ્દાની વાત વાત ઉપર આવી બવ તો હીક. વખત થોડો ને વેષ ધણા.

માણેકલાલ—વાત તો હીક કરી પણ તમે બધા અમારા ઉપર ભાર નાખો તે અમે શું કરવાનાં હતા; કોઈ કાંઈ કરી શકે તો તમારા કે સુંદરલાલ જેવા કરી શકે, અમને તો ન આવડે એકડા ઉપર બગડો.

કાન્તિલાલ—ભાઈ સુંદરલાલ ! માણેકલાલની વાત પણ ખરી છે. વિચાર બિચાર દર્શાવવાનું એમનું કામ નહિ. આપણે બધા બોલીએ ને એ વચ્ચે પુરતી કરતા રહે. એમનું કામ તો એજ.

સુંદરલાલ—વાર. ત્યારે જુઓ હવે તમે બધા લપન્ન છપન્ન મુકી દધને Serious થઈ જાઓ અને હું કહું તેના પર બરોબર ધ્યાને આપો. પ્રથમ મુખ્ય વાત તો એ છે કે આપણી કોમની વર્તમાન દુર્દશાનું મુખ્ય કારણ જ્ઞાન અને કેળવણીનો અભાવ છે, આપણી અજ્ઞાન દશા દૂર થઈ જાય તો આપણી સ્થિતિ જોતજોતામાં સુંધરી જાય એ ચોખ્ખી દિવા જેવી વાત છે, આપણી કોમની આ અજ્ઞાન દશા દૂર કરી આપણી કોમ સુખી થાય તેવા પ્રયત્નો કરી કોમની યથાશક્તિ સેવા બજાવવી એ મારી અને શાન્તિલાલની ઇચ્છા છે, માટે હાલ આપણી જ્ઞાતિના કેટલા વિદ્યાર્થીઓ કેળવણી લે છે, વધારે કેળવણી લેતા કેવી રીતે થાય અને હાલની કેળવણીમાં શું બધારો કરવો વી. બાબતો ઉપર આપણે વિચાર કરીએ, (કાન્તિલાલ પ્રત્યે) ભાઈ કાન્તિલાલ આપણી જ્ઞાતિમાં

કેટલા વિદ્યાર્થીઓ ઉચ્ચ કેલવણી લેતા હશે ? કાલેજમાં કેટલા હશે ?
પાંચ છ કે વધારે ?

માણિકલાલ—તમે મને પુછોને, પાંચ છ નહિ ને આઠ
દશ બીજું શું !

સુંદરલાલ—આ આઠ દશમાંથી ધાર્મિક જ્ઞાન કેટલાને બરોબર
આધડતું હશે ?

માણિકલાલ—આ એક તમે, એક શાન્તિલાલ અને બહુ કહો
તો કંઈક આ કાન્તિલાલ; બહુમાં ત્રણ ચાર.

સુંદરલાલ—ઠીક, હાઈસ્કૂલમાં અને ગુજરાતી શાળાઓમાં
કેટલા છે ?

કાન્તિલાલ—ગુજરાતીમાં હશે લગભગ સોએક વિદ્યાર્થી.
હાઈસ્કૂલમાં જુઓને, મેટ્રીક ક્લાસમાં એક તો આ મોહનલાલ અને
બીજા ચાર પાંચ, છટ્ટા ધોરણમાં પાચેક, અને ત્રીસેક બીજા. બધા
મળીને લગભગ ચાલીશેક હશે. ખરું પુછો તો ભણનારા ગણ્યા ગાંડ્યા
છે. તેમાં વળી કેટલાક તો શી અને ચાપડીઓને અભાવે ચોથા ધોર-
ણમાંથી ઉડી જાય છે. શું કરે બીચારા એમના માબાપ તો રોટલા
પુરા કરે કે શી પુરી પાડે.

સુંદરલાલ—ઠીક, આપણી જ્ઞાતિમાં કુલ કેટલા છોકરા ?

માણિકલાલ—ઝોજામાં ઝોજા ચારસોથી પાંચસો.

હું—કેવી કફેાડી સ્થિતિ ! ચારસો પાંચસોમાંથી સો દોઢસોજ
ભણનારા, કેટલી અજ્ઞાન દશા ! પ્રભુ ! પ્રભુ ! આ શું સૂચવે છે ?

સુંદરલાલ—એમ રોટલાં રડે નહિ પાલવે, એ તો Gird up
your Loins. આપણે બધાએ કેડ બાંધી તૈયાર થવાનું છે. સાહસ
એડો અને હિમ્મતથી આગળ વધો. આપણી જ્ઞાતિના થોડા ધણા
જેટલા શેડીયાઓ આપણા વિચારને અનુકૂળ હોય તેમની પાસેથી

પૈસા ઉધરાવો અને તેઓ આપણને મદદ કરે એવી તેમને વિનંતિ કરો બાકીના શેઠીયાઓને કેળવણીના લાભો બતાવી, ભવિષ્યનો ખ્યાલ કરાવી, તે આપણને અનુકૂળ થાય તેમ પ્રયત્ન કરી તેમની પાસેથી પણ પૈસા ઉધરાવો અને એક સાંઠે ફંડ ઉભું કરો, જેમાંથી આપણે વિદ્યાર્થીઓને શી ચોપડીઓ વી. આપી વિદ્યાને સાંઠે ઉત્તેજન આપી શકીએ.

હું—ઠીક આ વાત સમજ્યા, હવે ખીજો વિચાર કરો. ધારો કે બધા ભણ્યા, પરંતુ ભણેલા પણ કેટલાએ આજે રખડ્યા કરે છે. આપણી પણ આવી સ્થિતિ ન થાય તેનો પ્રથમથીજ વિચાર કરવા હું ઠીક ધારું છું. મારા વિચાર પ્રમાણે હુન્નર કળાને ઉત્તેજન મળે તો આવી સ્થિતિ ન થાય.

માણેકલાલ—હું, હમણાં હુન્નર ઉદ્યોગનું કરવું છે. ભણવાનું તો ઠેકાણું નથી, ત્યાં વચ્ચે વળી આ કુતરું લાવીને નાંખે છે.

સુંદરલાલ—ભાઈ શાન્તિ તું આ વાત હમણાં રહેવા દે. એનું આગળ ઉપર થઈ રહેશે.

હું—ઠીક, ત્યારે હવે ખીજી વાત. આપણે વ્યવહારિક કેળવણીની વાતો કરી પણ ધાર્મિકનું શું ?

સુંદરલાલ—હા, આ પણ એક અગત્યનો સવાલ છે. હાલની ઇંગ્રેજ કેળવણી વગાવાય છે તેનું મુખ્ય કારણ ધાર્મિક જ્ઞાનનો અભાવ છે. માત્ર ઇંગ્રેજ કેળવણી લેવાથી વિદ્યાર્થીઓ અશ્રદ્ધાળુ થાય છે એમ ન માનશો. તેનું મૂળ કારણ ધાર્મિક સંસ્કારનો અભાવ છે. જેનામાં મનુષ્યત્વના સંસ્કાર છે તેને ગમે તે પ્રકારનો વિદ્યાભ્યાસ કરાવવામાં આવે તો પણ તેના મનુષ્યત્વનો વિકાસ થયા વિના રહેતો નથી. જે જન્મથીજ ઉચ્ચ સંસ્કારને પામ્યો છે, તે નક્કી ધર્મની જાહોજલાલી વધારશેજ. વળી માત્ર નોકરીને માટેજ ઇંગ્રેજ ભણવાનું છે એમ તમે સસજશો ના. ઇંગ્રેજ સ્કૂલોમાં સંસ્કૃતનું પણ સાંઠે જ્ઞાન મળે છે

અને તે ધાર્મિક ગ્રંથો વાંચવામાં ઘણું ઉપયોગી નીવડે છે. જોકે પાઠશાળા નાજેટલું સંસ્કૃત ભાષાનું જ્ઞાન અંગ્રેજી સ્કૂલોમાં પ્રાપ્ત થતું નથી, તો પણ બીજા અનેક બાબતોનું શિક્ષણ ત્યાંથી જ મળી શકે છે. જ્ઞાનાર્થીની જ્ઞાન-પિપાસા તે સ્થળે પણ નિષ્ફળ જતી નથી. જે વિદ્યાર્થીમાં ધર્મના ઉચ્ચ સંસ્કાર પડ્યા હશે તો કોઈ પણ વિદ્યાભ્યાસ તેને ડગાવી શકશે નહિ, માટે આપણે પણ ધ્યાનમાં રાખવાનું એજ છે કે ધાર્મિક જ્ઞાનને તિલાંજલી ન અપાય.

માણુકલાલ—ખરી વાત છે, ધાર્મિક જ્ઞાન વિના વ્યવહારિક જ્ઞાનને શું રોતું છે ?

સુંદરલાલ—ઉધરાવેલા ફાંડમાંથી તેની પણ ગોઠવણ કરવા ચુક્યું નહિ.

કાન્તિલાલ—આપણે આપણા સ્વાર્થની વાતો કરી પણ આપણી બહેનોને શું વિસારે મૂકીશું ? તેમને આપણે શું અજ્ઞાન રાખવી છે ? શું તેમને પણ જ્ઞાનની જરૂર નથી ?

સુંદરલાલ—અક્ષયત, તહેમને માટે પણ આપણે ગોઠવણ કરીશું,

હું—એ વાત ખરી. પરંતુ આ બાબતમાં મારી એક સુચના એ છે કે છોકરા અને છોકરીઓની શિક્ષણ પદ્ધતિમાં ઘણા ફેર રાખવાની જરૂર છે. સારી રીતે વાંચતાં લખતાં અને સાધારણ હિસાબ ગણતાર આવડે તો બેનોને માટે બસ છે. આ સિવાય બાકી તો સંગીત, સીવણ, ગુંથણ, ભરત વગેરે બાબતો ઉપર ધ્યાન આપવાની હું વધારે જરૂર જોઉં છું. આમ થશે તો ભવિષ્યમાં ગૃહિણી થતાં તેઓ ઘરને સારી પેઠે ચણગારી ઘર આંગણું સારી પેઠે શોભાવશે. અને કાંઈ બે પૈસા કમાતાં પણ શીખશે.

સુંદરલાલ—આ વાત પણ ભુલાશે નહિ.

ચીમનલાલ—તમે બધાએ મારા ધારવા પ્રમાણે બીજું બધું ઠીક કર્યું પણ ધાર્મિક શિક્ષણને મોં ઉપડ્યા જેવું જ કર્યું. મને પુછો

તો તો દરેક ધોરણના વિદ્યાર્થીઓ માટે ધાર્મિક જ્ઞાન ફરજિયાત કરવું જોઈએ. ધાર્મિક શિક્ષણ લે તેને જ શ્રી તથા ચોપડીઓ આપવી. ઉપર ચોટીયું શીખે એટલે પત્યું એમ નહિ, પરંતુ દરરોજ બરોબર એક કલાક ધાર્મિક જ્ઞાન મેળવે અને નિયમસર લેસન કરી લાવે, અને જ્યારે ધાર્મિકશાળાનો શિક્ષક પોતે સંતોષ થવાનું સટીફીકેટ આપે ત્યારે જ તેને શ્રી તથા ચોપડીઓ આપવી.

માણિકલાલ—વાહ ! ચીમનલાલ વાહાં તમે પણ ખરા. તહમે પણ હીક કરી હોં.

આખરે અમે સર્વ મિત્રો ચીમનલાલની વાતને પણ સંમત થયા અને છેવટે અમારે વાર્તાલાપ પુરો થતાં અમારા મિત્રમંડળે નીચેના ઠરાવો નક્કી કર્યા.

ઠરાવ ૧. આપણે અનુકૂળ સદ્ગૃહસ્થો પાસે જઈ તેમની સહાય અને મદદ માંગવી.

ઠરાવ ૨. અન્ય ગૃહસ્થોને સમજાવી તેમની પણ મદદ લેવી.

ઠરાવ ૩. ઉધરાવેલા ફંડમાંથી હાલ તો વિદ્યાર્થીઓને ફ્રી તથા ચોપડીઓ આપવી. કોલેજ સ્ટુડન્ટોને પણ ફ્રી તથા ચોપડીઓ આપવી. અને આગળ જતાં જો ફંડમાં સારી રકમ એકઠી થાય તો સ્કોલરશીપો પણ આપવી.

ઠરાવ ૪. ધાર્મિક જ્ઞાન ફરજિયાત કરવું.

ઠરાવ ૫. છોકરીઓને પણ યોગ્ય કેળવણી અપાય તેમ કરવું અને માટે ઉપરોક્ત ફંડમાંથી મદદ લેવી.

ઉપર પ્રમાણે ઠરાવો પસાર કરી અને પ્રભુ શ્રી મહાવીરનો જય જયકાર બોલાવ્યા પછી અમારું મિત્રમંડળ છુટું પડ્યું.

ઉપર બતાવેલા ઠરાવો અમે કેટલે અંશે અને કેવી રીતે પાર પાડ્યા, તે જાણવા માટે હું વાંચકને ત્રીજું પ્રકરણ વાંચવા લલામણુ કરું છું.

પ્રકરણ ૩ જી.

**અભ્યાસને લીધે ઢીલ થવી, પણ ઉત્સાહના અંગે
આગળ વધવું.**

સુંદરલાલને ઘેર મળેલા અમારા મિત્રમંડળની મીટીંગને આજે લગલગ દોઢ મહીનો થયો હશે. આ દરમ્યાનમાં આજસુ ન બેસી રહેતાં અમે અમારી ધારણા પુરી પાડવા તનતોડ મહેનત કરી હતી. આ મહેનતના યોગે અમે અમારી ઉમેદો પુરી પાડવા ફટલેક અંશે ફતેહમંદ થયા. મીટીંગ વેરાયા પછીના બીજેજ દિવસે અમે અમારું કામ શરૂ કરી દીધું હતું. જુદા જુદા ગૃહસ્થાને ત્યાં જઈને અમે સઘળા મિત્રાએ કોઈના પાસેથી પંદર, દશ, કોઈના પાસેથી વાર્ષિક દશ કોઈની પાસેથી વાર્ષિક આઠ, છ, પાંચ ચાર, બે કે એક એમ કરી રૂપિયા ઉધરાવ્યા હતા. જે જે ભાઈઓ અમારા વિચારને અનુકૂળ ન હતા તહેમને ધણું ધણું સમજાવી, કેળવણીના લાભો બતાવી અને ભવિષ્યનો ખ્યાલ કરાવી અમને મદદ આપવા પ્રેર્યા હતા. પરિણામે એક ફંડ ઉભું થવા પામ્યું હતું. આ ફંડમાંથી વિદ્યાર્થીઓને રી તથા ચોપડીઓ આપવાનું કામ અમે શરૂ કરવા માંડ્યું હતું. આ ખાતાનું ધણું ખર્ચ કામ હું તથા સુંદરલાલજી કરતા. બીજા મિત્રા પણ સારી મદદ આપતા. અમારા આ સતત પ્રયાસને લીધે અમે અમારી દિશા તરફ ફટલેક પ્રોગ્રેસ કર્યો હતો અને અમારી શુભ ઇચ્છાઓ પાર પાડવાની અમારી ચિંતામાંથી ફટલેક અંશે મુક્ત થયા હતા.

આ પ્રમાણે અમે પગરણ માંડ્યું તો ખર્ચ પરંતુ ગમે તેવા તો પણ અમે ભણતા વિદ્યાર્થીઓ હતા. વેકેશન પુરી થતાં અમારી કોલેજ ઉઘડી અને અમારે તે તરફ જવાનું થયું. વેકેશનમાં અમારે

વિદ્યાભ્યાસની કાંઈ વધુ ચિંતા ન હતી, પરંતુ હવે તો કોલેજ ઉધડી એટલે તો અમારું ધ્યાન વિદ્યાભ્યાસ તરફ ખેંચાય એ સ્વાભાવિક હતું. અમારું મિત્રમંડળ કોમની સેવા બળવવાની પુરતી ઇચ્છા ધરાવતું હતું પરંતુ અમે તે યથેચ્છ કરી શકીએ એવો ટાઈમ અમારા માટે હજી આવ્યો ન હતો. હાલ તો અમારે ભણી ગણીને તૈયાર થવાનું હતું, કોમની સેવા કરતા વિદ્યાભ્યાસ ઉપર વધુ ધ્યાન આપવાની જરૂર હતી. કોમની સેવા બળવતાં અમે અમારું લક્ષ્ય ચુકીએ એ બનવું અશક્ય હતું. અમારે અમારા સ્વાર્થનો પણ વિચાર કરવાનો હતો. મતલબ કે વિદ્યાના ભોગે કોમની સેવા બળવવાની શક્તિ અમારામાં ન હતી.

બીજી તરફ જીઓ તો એકઠા થયેલા ફંડના વ્યાજમાંથી સઘળા વિદ્યાર્થીઓને રી તથા ચોપડીઓ પૂરા પાડી શકાય તેમ હતું નહિ. હજી બીજા વધારે પૈસા ઉધરાવવાની જરૂર હતી. અને આ કામ કાંઈ મહેનત કર્યા વિના બની શકે તેમ ન હતું. જેને પોતાની કોમને માટે ઊંડી લાગણી હોય અને જે નિઃસ્વાર્થપણે કોમની સેવા બળવવાની ઇચ્છાવાળો હોય તેનાથીજ આ કામ બની શકે તેમ હતું. જ્ઞાતિના શેડીયાઓમાંથી કોઈ પણ આ કામ હાથમાં લેવાની ઇચ્છા ધરાવનાર જણાયો નહિ, અમારું મિત્રમંડળ કાંઈ કરી શકે તેમ હતું પરંતુ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે વિદ્યાભ્યાસને લીધે હવે તે કાંઈ કરી શકે તેમ ન હતું. હું સુંદરલાલ વગેરે કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ કોલેજમાં ગયા, અમારા બીજા મિત્રો પણ વિદ્યાર્થીઓ હતા એટલે તે પણ કાંઈ કરી શકે તેમ ન હતું. આ સઘળી અડચણોનું પરિણામ આખરે એ આવ્યું કે હાથમાં લીધેલા અમારા કામમાં અમે વધારેને વધારે શિથિલ થવા લાગ્યા, અમારે અન ઇચ્છાએ શિથિલ થવું પડ્યું.

પરંતુ હું અને સુંદરલાલ એમ હીમત હારી જઈએ એ બનવું અશક્ય હતું. અમારી ધારણા કોઈ પણ પ્રકારે પુરી પાડ્યા વગર

રહી શકીએ તેવા અમે ન હતા, કોલેજમાં ગયા અને અભ્યાસમાં અમારું મન ગુંથાયું એટલે આ કામ અમે મુદ્દલજ ભૂલી ગયા એમ ન હતું, અભ્યાસમાં ગુથાયા છતાં પણ કુરસદના વખતે ધારેલું કામ કેવી રીતે પાર પાડવું તેની ચિંતા કરવાનું અમે ચૂકતા નહિ. હું સુંદરલાલ વગેરે ઘણી વખત ભેગા થતા અને આ બાબત ઉપર ખૂબ ચર્ચા ચલાવતા અને કાંઈને કાંઈ હીલચાલ ચાલુજ રાખતા.

પ્રકરણ ૪ થું

દશ વર્ષ પછીનું મિત્રમંડળ યાને સમ્પૂર્ણ સંજ્ઞતા.

અમારા મિત્રમંડળની શરૂઆત થયાને આજે લગભગ દશેક વર્ષ વિતી ગયાં હશે. આટલા સમયમાં અમે મિત્ર મંડળના ફંડમાં મોટા વધારો કરી તેનો પાયો મજબૂત બનાવ્યો છે. હાલ ફંડની રકમમાંથી જોઈએ તેના કરતાં પણ વધુ વ્યાજ આવે છે. પૈસાની છૂટને લીધે અમે કેળવણીને ધણું ઉત્તેજન આપી શકીએ છીએ. શ્રી ચોપડીઓની ચિંતામાંથી મુક્ત થયેલા વિદ્યાર્થીઓ પોતાનો અભ્યાસ નિખાલસ હૃદયે આનંદભરે કર્યેજ જાય છે, ફંડમાં વધારો થવાથી સ્કોલરશીપો આપવાનું પણ અમે શરૂ કરી દીધું છે. અમારા મિત્રમંડળમાં પણ અગાઉ છ સાત મેમ્બરોને બદલે આજે સો ઉપરાંત મેમ્બરો છે. બીજા શેઠીયાઓ પણ અમારા કાર્યથી ખુશ થઈ અમારા મિત્રમંડળને સારી રકમો બક્ષીસ કરે છે. આવા ઉત્કૃષ્ટ ખાતામાં સઘળા મદદ કરે એમાં શું આશ્ચર્ય !

આજે અમારે આનંદનો દિવસ છે, આજ અમારા ટાંટીયા પૂર જોશમાં છે. કારણ કે અમારું નવું મિત્રમંડળ આજે એકઠું થવાનું છે. મંડળને માટે ખાસ એક મકાન ભાડે રાખવામાં આવેલું છે અને તે મકાન આજે ખુલ્લું મુકવાનું છે, આજે એકઠા થનાર નવા

સભ્યોમાં અમારા જુના મિત્રમંડળની માફક પાંચ સાત વિદ્યાર્થીઓ માત્ર નથી પરંતુ મોટા મોટા સદ્ગૃહસ્થો અને ગ્રેજ્યુએટો પણ છે.

ચોગ્ય સમયે અમારા મંડળનું નવું મકાન ભારે દબ્બાની સાથે ખુલ્લું મુકવામાં આવ્યું, સર્વ સભ્યોએ અમારા જુના મિત્રમંડળને અભિનંદન આપ્યું આ સધળું પત્યા પછી બીજા કેટલાક અગત્યના ઠરાવો કરવા માટે હમારા મિત્રમંડળનો કાર્યક્રમ શરૂ થયો. બેએક કલાક ચર્ચા (discussion) ચાલ્યા પછી નીચેના ઠરાવો એકી મતે (Unanimously) પસાર કરવામાં આવ્યા.

- ઠરાવ ૧ આપણી કામના વિદ્યાર્થીઓ માટે એક ખાનગી હાઇસ્કૂલ સ્થાપવી, તેમાં આપણી કામના સધળા વિદ્યાર્થીઓ વગર શીએ ભણી શકે.
- ઠરાવ ૨ ઉપરોક્ત હાઇસ્કૂલમાં દરરોજ એક કલાક ધાર્મિક શિક્ષણનો વિષય રાખવો. તેની ખાસ જુદી પરિક્ષા લેવી અને આ ધાર્મિક પરિક્ષામાં પાસ થાય તેનેજ ઉપલા વર્ગમાં ચઢાવવો.
- ઠરાવ ૩ ઉપરોક્ત હાઇસ્કૂલના જેવી એક કન્યાશાળા પણ સ્થાપવી અને તેમાં સંગિત, સીવણ ગુંથણ અને ભરત વગેરે બાબતો ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવું. તે વિષયોની પણ પરીક્ષા લેવી.
- ઠરાવ ૪ કન્યાશાળામાં પણ ધાર્મિક શિક્ષણ રાખવું અને ધાર્મિક પરિક્ષા પણ લેવી.

ઉપરના ઠરાવો સર્વાનુમતે પસાર થતાં પ્રમુખસ્થાનેથી એક વિદ્વાતભરેલું ભાષણ આપવામાં આવ્યું જેનો સારાંશ નીચે પ્રમાણે છે.
સદ્ગૃહસ્થો અને મિત્રો,

તમારી આગળ હું એક અગત્યની વાત કહેવા ઉભો થયો છું. આપ સર્વે જાણતાજ હશે કે આપણા મિત્રમંડળનો મુખ્ય ઉદ્દેશ

ધાર્મિક તેમજ વ્યવહારિક જ્ઞાનનો ફેલાવો કરી સમાજની સેવા બજાવવાનો છે. હજી આપણી કામ જ્ઞાનમાં-ધાર્મિક જ્ઞાન એકલામાં નહિ પણ વ્યવહારિક જ્ઞાનમાં પણ ઘણીજ પછાત છે, આને માટે આપણે ઘણાજ દિલગીર થવા જવું છે. જ્ઞાન વિનાના માણસની જીંદગી એ વાસ્તવિક જીંદગીજ નથી. દુનિયામાં જે કાંઈ પણ દેશ યા કોઈ પણ કામ આગળ વધી હોય તો તે જ્ઞાનનોજ પ્રભાવ છે. આપણા શાસ્ત્રમાં પણ જ્ઞાનનો પ્રભાવ ક્યાં ઓછો વર્ણવ્યો છે, છે, માટે જે આપણે આધળ વધવું હોય તો આપણી કામમાં હાલ જે અજ્ઞાન રૂપી અંધારું છવાઈ ગયું છે. તેનાપર જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ પાડવાની જરૂર છે. વ્યવહારિક જ્ઞાન પ્રકાશ પાડશે એ ખરી વાત છે પણ વાસ્તવિક પ્રકાશ તો ધાર્મિક જ્ઞાનથીજ પડી શકશે. માટે આપણા મિત્રમંડળને મારી સૂચના છે કે વ્યવહારિક જ્ઞાનની સાથે સાથે ધાર્મિક જ્ઞાન આપવા ચુકવું નહિ. એમ ન બનવું નોંધએ કે વ્યવહારિક જ્ઞાન ચાલુ રહે અને ધાર્મિક જ્ઞાનને તિલાંજલી અપાય. જે આ બંને જ્ઞાન સાથે સાથે અપાશે તો ભવિષ્યમાં ધાર્મિક સાફ પરિણામ આવશે અને હાલની ઉચ્ચ કેળવણી વગોવાય છે તે વગોવાતી બંધ થશે.

બીજી વાત એ છે કે એકલું જ્ઞાન આપ્યું એટલે બસ નથી. આજકાલ ધંધા વગરના ઘણા માણસો રખડ્યા કરે છે, લણેલા પણ કેટલા રખડે છે. આવા લાકડાં માટે હુન્નરકળાને ઉત્તેજન આપનાની જરૂર છે. આવા લાકડાંને નાના પ્રકારના હુન્નર અને કળાઓ શીખવાડી ધંધે વળગાડવાની જરૂર છે. કેટલીક બહેનો (ખાસ કરીને વિધવાઓ) પણ આજીવિકાને માટે ફાંફા મારે છે. આવી બહેનોને સીવણ ગુંથણ અને ભરત એવી બીજી કેટલીક સારી કળાઓ અને હુન્નરો શીખવાની જરૂર છે. હુન્નરકળાની ખાસ જરૂર હું જેઉં છું. હુન્નરકળાને જે ઉત્તેજન મળશે તો આપણી આર્થિક સ્થિતિ ઘણીજ સુધરી જશે એમ હું તો ધારું છું.

ભાઈઓ હાલ આટલુંજ બોલી તમારો અમૂલ્ય વખત વધારે ન લેતાં આપ સર્વ ભાઈઓ આ મિત્રમંડળને યથાશક્તિ મદદ કરશો એટલું જણાવી હું બેસી જવાની રજા લઉં છું.”

પ્રમુખનું ભાષણ પુરું થતાં અમારી સભા વિસર્જન થઇ.

પ્રિય વાંચક ! જે કામમાં એક વખત બિચારા વિદ્યાર્થીઓને શી તથા ચોપડીઓ માટે ફાંફાં મારવા પડતાં હતાં તેજ કામના વિદ્યાર્થીઓ આજે શી અને ચોપડીઓ તો શું પણ મોટી મોટી સ્કોલરશીપો અને ઈનામો મેળવી આનંદ કરે છે. કેળવણી ક્ષેત્રમાં અમારી કામે હાલ બહોળું ખેડાન ખેડયું છે. જે કામ પહેલાં શી અને ચોપડીઓ પણ પુરી પાડી શકતી નહતી. તે કામ આજે પોતાની ખાનગી સ્કૂલો અને કન્યાશાળાઓ ધર્મધાણર ચલાવે છે. ધાર્મિક જ્ઞાન ઉપર પણ પૂરતું ધ્યાન આપનામાં આવે છે, એક હુન્નર શાળા અને કળાભુવન પણ ખોલવામાં આવેલ છે અને ઘણા ભાઈ બહેનો ખુશીની સાથે તેનો લાભ લે છે. એક વખતે દુઃખ-દાયક અને શોકજનક સ્થિતિ ભોગવતી અમારી કામ આજે સર્વ પ્રકારે સુખી છે. ધર્મનો ડંકો આજે ચારે દિશાએ વાગી રહ્યો છે. કેળવણી અને હુન્નરકળાને ઉત્તેજન આપવાની અમારા મંડળની સર્વ ઇચ્છાઓ આજે પાર પડી ચૂકી છે. અને અમારી ફતેહ થવાથી અમારી કામનો એકે એક માણસ અમારા મિત્રમંડળ ઉપર આશિર્વાદનો વરસાદ વરસાવે છે.

વાંચક, આપણી વાર્તા હવે વધુ ન લંબાવતા જે કેટલીક બીના જણાવવાની બાકી છે તે જણાવી આપણે આપણી વાર્તા સમાપ્ત કરીશું.

મકરણ ૫ મું.

ઉપસંહાર.

“ પ્રારમ્ભ્યે ન સ્વલુ વિઘ્નમયેનની ચૈઃ ।

પ્રારમ્ભ્ય વિઘ્નવિહતા વિરમન્તિ મધ્યાઃ ॥

વિઘ્નૈર્પુનઃ પુનરપિ પ્રતિ હન્યમાના ।

પ્રારબ્ધમુત્તમજના ન પરિત્યજન્તિ ॥

જ્યારે કોઈ પણ માણસ પોતાના ઉમદા વિચારો જ્હાર પાડે છે ત્યારે તેને મદદ એકદમ કરવા કોઈ પણ વ્યક્તિ જ્હાર આવતી નથી. સખાવતી પુરૂષો (munificents) પણ એકદમ મદદ કરતા નથી. કેટલાક તો વળી મદદ કરવાની છો દૂર રહી પણ તેને બદલે તે માણસનાં રસ્તામાં એનેક જાતની અડચણો ઉભી કરી તેના વિચારો તોડી નાંખવાનો પ્રયત્ન કરે છે, પરંતુ સાહસિક અને ધીર એવો તે પુરૂષ આ સઘળાથી ડરી ન જતાં પોતાના વિચારોનાં મક્કમ રહે છે અને પોતાના વિચારોનાં ઉત્કૃષ્ટ અને ઉત્તમપણામાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખી હીંમતથી આગળ વધ્યાજ કરે છે. તેને તેના વિચારોમાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોય છે. તે ગમે તેટલા કષ્ટો (hardships) સહન કરી પોતાની ઇચ્છા પાર પાડવા ચૂકતો નથી. આખરે તેની ઇચ્છાઓ પાર પડતી દેખી કેટલાક સખીજનો તેના વિચારો બરોબર સમજી તેને મદદ કરવા જ્હાર નીકળી પડે છે અને ઉત્તમ વિચાર ધરાવનાર તે માણસ પ્રભુ કૃપાથી તેની સઘળા ઇચ્છાઓ પાર પાડવા સમર્થ બને છે. અમારી બાળ્યમાં પણ એમજ બન્યું. શરૂઆતમાં જ્ઞાન અને હૃન્નર કળાને ઉતેજન આપવાના અમારા નિઃસ્વાર્થ અને શુભ વિચારોને અમારા પૂજ્ય ઘેડાઓ વખોડી નાંખતા હતા. પ્રથમ કેટલાક તો મદદ આપવાની ચોક્ખી ના જ પાડતા હતા. અમારા વિચારો તેમના હૃદયમાં ડસાવવા અમારે શું શું સહન કરવું પડ્યું હશે તે તો અમારો આત્માજ જાણે છે.

ગમે તેમ પણ અમારે તો વેડ્યા વગર છુટકોળ ન હતો કારણ કે અમારે કોઇ પણ પ્રકારે અમારી કામની સેવા બળવવી હતી. આ અમારો આલ્યાવસ્થાનો જ નિશ્ચય હતો. આખરે અમારા વિચારો કેટલાકના મનમાં ઠસી ગયા. તેઓ અમને મદદ કરવા લાગ્યા અને પ્રભુ કૃપાથી અમારી ઉમેદો પાર પડી.

અમારા ઘરડાઓમાંના કેટલાક હાલ સ્વર્ગમાં ખિરાજે છે; કેટલાક હજી મોજીદ છે. જે હાલ મોજીદ છે તેમાંના ઘણા અમારા નિઃસ્વાર્થ વિચારો શરૂઆતમાં સમજી શક્યા ન હતા. પણ હવે પરિણામ જોતાં અમારા વિચારોનું સલપાળું જોને ઉત્કૃષ્ટપણું તેઓ સમજી શક્યા છે. હાલ તેઓ અમારી મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરે છે અને અમારા મિત્રમંડળને તેના ઉત્કૃષ્ટ અને ઉત્તમ વિચારો માટે ક્રાટીશઃ ધન્યવાદ આપે છે.

પ્રિય વાંચક ! તેં જોયું તે પ્રમાણે મારી અને સુંદરલાલની સઘળી ઇચ્છાઓ પાર પડી ચુકી. પાયા વિનાના ઘરને અમે મોટી ઇમારત બનાવી શક્યા. આ પ્રમાણે અમે અમારી ફરજ સમ્પૂર્ણ રીતે બજાવી શક્યા તેને માટે અમે પ્રભુનો પાઠ માનીએ છીએ.

વાંચક મહાશયને યાદ હશે તે પ્રમાણે પ્રથમ જ્યારે જ્યારે મારો અને સુંદરલાલનો મેળાપ થતો ત્યારે ત્યારે અમારે ખિન્ન હૃદયે વિખૂટા પડતું પડતું હતું. અમારી કામની તે વખતની સ્થિતિ અમને શલ્યની માફક સાલ્યાજ કરતી હતી. હવે તેમાંનું કાંઈ પણ નથી. હાલ તો અમે એક બીજાને પ્રસન્ન મુખે વિખુટા પડતા જોઈએ છીએ. અને અમારા મેળાપના દરેક પ્રસંગે અમે સુખને હીડોળે હીંચ્યાજ કરીએ છીએ. અમારી કામની હાલની સ્થિતિ અમને પ્રથમની માફક શલ્યની પેઠે સાલતી નથી, પણ અમારી કામને સુખી દેખી અમારી આંખો હપાદુથી પૂર્ણ રહે છે. હાલ અમારે સમ્પૂર્ણ શાન્તિ અને આનંદનો સમય છે. પ્રિય વાંચક ! તું પણ અમારી સાથે આનંદરૂપી રસનો એકાદ ધુંટડો પીવાની આ તક ચૂકતો ના.

આનંદ, આનંદ, આનંદ.

‘શ્રી નિર્મળકાવ્યમાળા.’

શ્રી નિર્મળ કાવ્યમાળા.

ભાગ પહેલો

કેળવણી ઊત્તેજક કાવ્યો.

૧

“ કેળવણી એજ સાચી છે.”

(રાગ-કવાલી)

- સદા સંસ્કાર શુભ પાડે, વધારે જ્ઞાન શક્તિને;
ખોલાવે કુમળા મગજે, કેળવણી એજ સાચી છે. ૧
- ચઢાવે સત્યના પંથે, બતાવે નીતિ ને રીતિ;
વધારે વૃદ્ધિ ને સિદ્ધિ, કેળવણી એજ સાચી છે. ૨
- ઘટાડે સ્વાર્થ વૃત્તિઓ, જગાડે હિત વૃત્તિ ને;
હવાડે હૃદયી સાદી, કેળવણી એજ સાચી છે. ૩
- વિનયના વ્રત આપીને, સદાચારી બનાવે જે;
જગતના વીર પુત્રોને, કેળવણી એજ સાચી છે. ૪
- જુપેલું ગુંથ વન જે છે, સહવાસી દેશ વિદેશ;
ઝોંતિને યશનું કારણ, કેળવણી એજ સાચી છે. ૫
- દયા જે શિખવે સાચી, જગતના પ્રાણીં માત્રાની,
વધારે વિશ્વનો સ્નેહ, કેળવણી એજ સાચી છે. ૬

ધગશ જે ધર્મની લાવે, જગાડે આત્મશ્રદ્ધાને;
સુખાકારી બનાવે જે, કેળવણી એજ સાચી છે.

૭

૨

‘ ભણાવો, બાલ યુવાનો.’

(રાગ-કવાલી.)

‘ હિતસ્વી ’ નામ દીપાવા, ન થાવા શત્રુ બાલોના;
ચઢાવા સત્યના પથે, ભણાવો બાલ યુવાનો.

૧

યુવાનો હુંગતા જે છે, ભણે છે હોંશથી જેઓ;
તેઓના હિતને માટે, ભણાવો બાલ યુવાનો.

૨

ખિલવવા શક્તિ તેઓની, બનાવા ભક્ત ને શૂરો;
દયાના ધોધ રેલાવા, ભણાવો બાલ યુવાનો.

૩

બનાવા દેશ સેવકો, વળી પડિત વક્તાઓ;
ગજવા વાફ-વેદીને, ભણાવો બાલ યુવાનો.

૪

‘કલ્યાણી’ની કલમ જોવા, કરૂણા ‘ભવભૂતિ’ઓની;
‘વિના ‘કાલીદાસો’ની, ભણાવો બાલ યુવાનો.

૫

યુવાનો સુવિનિત જે છે, ભણેલા સત્ય સૂત્રોને;
ઉજલે તાતની કીર્તિ, ભણાવો બાલ યુવાનો.

૬

સઘને જ્ઞાન ‘અધ્યાત્મ’, દીપાવો દેશ ભારતને;
‘વરમના ધ્વજ ફરકાવો, બહાલા ઓ બાલ યુવાનો !

૭

‘ભાવિ હિંદ માતાઓ માટે.’

(રાગ-કવાલી.)

- તમારી બાળ બેનો છે, લલિષની હિંદ માતાઓ,
જરા એ બ્યાસમાં રાખી, લણાવો ભાવો માતાઓ. ૧
- સુધારક ઓ ! સમાજોના, વળી ઓ ! દેશ નેતાઓ;
આખાદી દેશનો ઇચ્છો, લણાવો ભાવો માતાઓ. ૨
- અહીંને સત્ય સંસ્કારો, શિક્ષિત એ ભાવો માતોના;
સંતાનો ‘ધીર’ સૌ બનશે, લણાવો ભાવો માતાઓ. ૩
- અરે ઓ જૈન બહુઓ. શિયળવંતી સુભદ્રાઓ,
બનાવા જો કદી ઇચ્છો, લણાવો ભાવો માતાઓ. ૪
- ન દેશો જ્ઞાન પશ્ચિમનું, ભલે ના યોગ્ય લાગે તો,
દહને ધર્મના તત્વો, લણાવો ભાવો માતાઓ. ૫
- વિવેકી ભાવો માતાના, વિવેકી પુત્ર સૌ થાશે;
ધરમના દ્વજ ફરકાશે, લણાવો ભાવો માતાઓ. ૬

૪

‘ મદદ આપો નહિં શાને ?’

(રાગ-કવાલી)

- શુભેચ્છક હિંદ જોનારા, અમારા પૂજ્ય હો વડોલો !
વિધાના માર્ગમાં જરીએ, મદદ આપો નહિં શાને ? ૧

- વિદ્યાર્થીઓ અમે સૌએ, તમારા આશરે રહ્યોએ;
લણાવો તો અમે લણીએ, મદદ આપો નહિં શાને ? ૨
- ભવિષ્ય અમ બાળનું પૂજ્યો, તમારા હાથમાં ખૂલે;
અમારું શ્રેય ધરિછો તો, મદદ આપો નહિં શાને ? ૩
- વિદ્યા જે ના કદી પામે, તમારા બાળકો શોચો;
મુરખ રે'શે સદા સૌએ, મદદ આપો નહિં શાને ? ૪
- પિતા માતા વડીલો જે, અલણ સંતાનને રાખે;
ગરજ દુશ્મન તણી સારે, મદદ આપો નહિં શાને ? ૫
- મુરખ સૌ પુત્રના કરતાં, લણેલો પુત્ર એક ગુણી;
ઉભલે તાતની કીર્તિ, મદદ આપો નહિં શાને ? ૬
- મુકી નિદ્રા અને સુખો, કરે ઉઝગરા લાંબા;
અરે વિદ્યા મળે ત્યારે, મદદ આપો નહિં શાને ? ૭
- લઘને ધર્મ સંસ્કારો, લલે લે જ્ઞાન અંગ્રેજ;
અધર્મો તે નહિં થાએ, મદદ આપો નહિં શાને ? ૮
- મુગધી સુખની સાચા, વસે છે જ્ઞાન વાડીમાં
લલા એ જ્ઞાનને માટે, મદદ આપો નહિં શાને ? ૯
- લણેલા જે હુશે બાલો, બળવી કોમની સેવા;
ધજ્યો ધર્મની ધરશે, મદદ આપો નહિં શાને ? ૧૦
- ઘણા પોષો તમે ખાતાં, જમણવારે પ્રીતે આપો;
પ્રીતે કેળવણી પણ પોષો, મદદ આપો નહિં શાને ? ૧૧
- કહે 'નિર્મળ' સુણે વાણી, કરણ દીલમાં આણી;
હૃદયમાં વિનતિ ધારી, મદદ કરજો મદદ કરજો. ૧૨

‘ શ્રી નિર્મળકાવ્યમાળા ’

ભાગ બીજો

નૈતિક અને સામાજિક કાવ્યો.

૫

‘ જ્ઞાન અને વિનય. ’

(રાગ-હરિગીત.)

વિધ વિધ જનો આ જગતમાં જુઓ અહા ! બહુએ થયા,
જ્ઞાની થયા તે તે રહ્યા બાકી બધા આલ્યા ગયા,
વિસરી વિનયને જ્ઞાની પણ વિસ્મૃત થયા જગથી અહા !
અંધાર છે આ જીંદગીમાં જ્ઞાનને વિનય વિના. ૧

હા ! જળકે જળકે જ્ઞાન તેજે જ્ઞાન ચક્ષુ જ્ઞાનોની,
જે દિવ્ય તેજે એ જુએ હા ! સકળ વસ્તુ વિશ્વની;
અજ્ઞાન જીવે ના જુએ પળમાં જુએ તે જ્ઞાનો હા !
અંધાર છે આ જીંદગીમાં જ્ઞાનને વિનય વિના. ૨

આ જીવન આવે ચક્રથી એ જ્ઞાનને વિનય તણા,
એ મિત્ર સમ એ ચક્ર એ દે રહાય સજ્જનને સદા;
ઉઝસ આપે એકને મોહાન્વે ટાળે અન્ય હા !
અંધાર છે આ જીંદગીમાં જ્ઞાનને વિનય વિના; ૩

જ્ઞાની થહે હા ! પ્રેમથી અમૃત પ્યાસા જ્ઞાનના,
ને પાન એ રસનું કરી આનંદ પામે તે સદા;

નિજ જ્ઞાનમાં જ્ઞાની જીએ હા ! દિવ્ય આનંદ દીવડા,
અંધાર છે આ જીવગીમાં જ્ઞાનને વિનય વિના. ૪
માટે કહું હે સજ્જનો ! વિદ્યા ગ્રહો, વિનય કરો,
ને હેય શું ? ને જ્ઞેય ઉપાદેય શું ? તે આળખો;
વિનય કરો વર્ણો જ્ઞાન 'નિર્મળ' પામી લોકલોકનું,
સુખધામ પરમાનંદનું પામો સદાયે વાઙ્મુનું હું. ૫

૬

‘ મનુષ્ય કર્તવ્ય.’

(રાગ-કવાલી.)

જગતમાં જન્મ પામીને, જનનીની કૂખ શોભાવી,
સદ્ગુણ જીવન કરી લેવું, મનુષ્ય કર્તવ્ય એ સાચું. ૧

બતાવી વીરતા જગને, કરી જીવન તણી કિંમત,
સદા શુભ કાર્ય આદરવું, મનુષ્ય કર્તવ્ય એ સાચું. ૨

જુઝં ના કોઈનું કરતાં, દુઃખીને દુઃખ ના દેતાં,
જગતનું હિત ઈચ્છતું, મનુષ્ય કર્તવ્ય એ સાચું. ૩

તણ આળસ ગણી દુશ્મન, ન ખોટી પગ કદી ખોતાં,
જીવન ઉદ્યમ સદા કરવો, મનુષ્ય કર્તવ્ય એ સાચું. ૪

હૃદયના સ્નેહીની ખાતર, ન પરવા પ્રાણની કરતાં,
મદદ સંકટ મહોં કરવી, મનુષ્ય કર્તવ્ય એ સાચું. ૫

દુઃખી આ જીંદગી જાણી, ડરી ના તેહથી જતાં,
હઠાવા હિંમતે દુઃખો, મનુષ્ય કર્તવ્ય એ સાચું. ૬

હુદારો સ્વાર્થ છે સમજી, તિલાંજલિ તેહને આપી,
સદા પરમાર્થમાં પળવું, મનુષ્ય કર્તવ્ય એ સાચું. ૭

વિનય વિવેકથી સિંચી, હૃદય 'નિર્મળ' સદા રાખી,
પરમ આનંદ અનુભવવો, મનુષ્ય કર્તવ્ય એ સાચું. ૮

૭

સ્વાવલંબન. (Self Reliance.)

(રાગ—હરિગીત.)

નિજ ચંચુથી ફૂલને વીણી પંખી સદા ઈવિકા કરે,
જીવે પશુઓ પણ જીવો ચરોતે સદાચે ખેતરે;
જીવજંતુઓ ત્યમ જગતમાં સૌ 'સ્વાવલંબન' આદરે,
જાણે છતાં તું માનવી શાને જીવે પરના પરે !

પરતંત્રાની જીંદગી હા ! લોહની છે બેડીઓ,
જકડાઈ તેમાં જીવન' આ, હારી ગયા બહુએ જનો;
ઉદ્ધાસ ઓયો જીવનનો ત્યમ જન્મનું વળી નૂરે,
જાણે છતાં તું માનવી શાને જીવે પરના પરે !! ૨

પરવશ જીવી આ જીંદગી એજે ગઈ માની નહીં,
તો જીંદગીને મૃત્યુમાં પણ ભેદ અલ્પ રહ્યો નહીં;
સ્વતંત્રતાના દિવ્ય સુખ પણ હા ! ગયા જગથી ખરે,
જાણે છતાં તું માનવી શાને જીવે પરના પરે ! ૩

પર આશરે નહીં જીવતાં ઉત્તમ જનો ઉદ્ધમ કરે,
કરીં યત્ન હર હૃદયે, 'નિર્મળ' નામ શ્રીહરિનું સ્મરે;
હરિ પણ અહા! આનંદ રસથી તેહનું જીવન ભરે,
જાણે છતાં તું માનવી શાને જીવે પરના પરે! ૪

૮

વિધિ (Fate)

(રાગ—કવાલી)

ઘડીમાં તે હસાવે છે,
ઘડીમાં તે રડાવે છે;
ઘડીમાં સ્વર્ગ સુખ દે છે
ઘડીમાં કારમા દુઃખો. (૧)

ઘડીમાં કૈંક ધારેને,
ઘડીમાં કૈંક થાય છે,
વિધિના ખેલ ન્યારા છે,
હજારોને રમાડે છે. (૨)

૯

‘ આર્યમહિલાને ’

(રાગ—શિખરિણી.)

પ્રીતે આત્મા ભોગે, કુટુંબ જન સેવા કરી રહે,
કરી સેવા ભક્તિ, પતિ મન સદાયે હરી લહે;

પતિ-પિતા જનની, સ્વજનક જનનો માફક ગણે,
અહો ! ધન્યા એવી, ગુણનિલય તું આર્ય મહિલે ! (૧)

અહો સ્વામી પોતે, ન નિજભવને હાજર છતાં;
કરે જે આનંદ શ્વસુરશ્રુત સેવા દુઃખો છતાં;
વળી ઠારે પ્રીતે, સ્વજનગણના દુઃખો દોલ જે,
અહો ! ધન્યા એવી, ગુણનિલય તું આર્ય મહિલે ! (૨)

બુઝો હા ! સાવિત્રી, અવનિ પર હૃતો આર્યમહિલા,
દોષાવ્યો હા ! જેને, કુળવધુ તણા સત્ય મહિમા;
પતિ ભક્તિ સાચી, વનભુવનમાંહી કરી પ્રાંતે,
અહો ! ધન્યા એવી, ગુણનિલય તું આર્યમહિલે ! (૩)

વરો માંગ્યા માંઘા, યમ પણ થયો વિરિભત અહા !
અને દેખત કીધા, નયનહીન જે સાસુ સસરા;
વળી જાતાં જાતાં, 'શન તનય હોજે' કહ્યું યમે,
અહો ! ધન્યા એવી, ગુણનિલય તું આર્યમહિલે ! (૪)

વસો આ ભારતમાં, અતિ અતિ અહા ! આર્યમહિલા,
સદા સાવિત્રીઓ, જગત પર દો દર્શન અહા !
દોષ છ ભારત હા ! કુલવધુ તણા ગૌરવ થકી,
અહો ! ધન્યા એવી, ગુણનિલય તું આર્યમહિલે ! (૫)

કુટુંબ કુટુંબ ભાનુ.*

(રાગ-કવાલી.)

કુટુંબ ભાનુ ઝળકતો જે, કિરણ કીર્તિ તણા તેજે;
યશસ્વી તેજ હા ? તેનું, થયું તે ઝાંખુ હા શાને ? ૧

ધરમના ઉત્સવો મોટા, મંડાતા આંગણે જેના;
હવું જે હાર જૈનોનું, થયું તે ઝાંખુ હા શાને ? ૨

ખંભાતનો ફુલવાડીમાં, હવું જે પુષ્પ સોનાનું;
દિસે તે આજ કરમાતું, થયું તે ઝાંખુ હા શાને ? ૩

અમીરો ને અમલદારો, કરે સન્માન હા જેનું;
અપ્રતિમ કુટુંબ હા એ તો, થયું તે ઝાંખુ હા શાને ? ૪

વન્ય પોપટ અમરચંદનું, કુટુંબ કેંતા અહા લોકો;
દઈને ઘોઘ આશિષના, થયું તે ઝાંખુ હા શાને ? ૫

દીપાવ્યું 'દાસ' જેવાએ, બતાવી સત્ય બાહોશી;
'કસ્તુરભાઈ' હજી ધારે, થયું તે ઝાંખુ હા શાને ? ૬

જરૂર દીપાવશે 'જંબુ' હતી આશા અહા ! મોટી;
ભળી એ ધુળમાં આજે, થયું તે ઝાંખુ હા શાને ? ૭

ભલો શાણો અને ડાઘો, અચાનક હા ગયો જંબુ;
મુકી હા ! સંઘને રડતો, થયું તે ઝાંખુ હા આથી. ૮

---

* ખંભાતના શેઠ કસ્તુરભાઈ અમરચંદના પૌત્ર શેઠ જંબુ-ભાઈના અવસાન સમયે આ કાવ્ય લખવામાં આવ્યું હતું.

અંધુઓ પણ હવે વૃથા, ન શોઓ જે થઈ ગયું તે;
 થવાનું તે થઈ ગયું છે, વિધિનું ધાર્યું તે થયું છે. ૯
 હવે તો શાંતિ સૌ ઇચ્છે, અસહ્ય એ વેદના તોયે;
 પ્રભુ ઘો શાંતિ એ જીવને, પરમ શાંતિ પરમ શાંતિ. ૧૦
 વળી આપણ-હૃદય પુષ્પો, તણી માળા ગુંથી અર્પે;
 પ્રભુ શ્રી પાર્શ્વના કંઠે, હઠાવે જે સહુ દુઃખો. ૧૧

૧૧

અભિનંદન.*

(રાગ: શિખરિણી-અનુબદ્ધ.)

અહા ! મૈત્રી તારી, સ્નેહિક સમ એ નિર્મળ હતી,
 દૈયાં તેં તો 'સુંદર', સુખદ સહવાસો અતિ અતિ;
 થયો બી. એ. જાણી, જીવનભર એ મિત્ર તુજને,
 દઉં હું ના શાને ? હૃદય અભિનંદન સુમનને. (૧)

અહજે મિત્ર તું મારા,
 અભિનંદન પુષ્પને,
 અમુલ્ય તોય અર્પેલું;
 'નિર્મળ' કે મિત્રના કરે. (૨)

---

* મારા મિત્ર સુંદરલાલ અંબાલાલ કાપડીઆ, બી. એ. પાસ થયા ત્યારે તેમના અભિનંદન માટે લખાયલું કાવ્ય.

(રડવા કુટવા વિષે.)

કરો હા ઢોંગ આ શાને ?

(રાગ-કવાલી.)

- સિદ્ધાવ્યા માનવી સ્વર્ગે,
નથી આવ્યાં કદી પાછા;
રડી કુટી છતાં ખોડું,
કરો હા ! ઢોંગ આ શાને ! ૧
- કરો શા કુકવા મોટા,
હૃદય ખાલી અહા તોયે;
ખતાવા લોકને દ્રોગર,
કરો હા ! ઢોંગ આ શાને ! ૨
- ઊંઘરની દાઝ જો હોયે,
મરેલા માનવી મારે;
હૃદયના આંસુ બે સારે,
કરો હા ! ઢોંગ આ શાને ! ૩
- વિચારો આત્મસુખ તેનું,
પિછાનો જગ તણી લીલા;
'જનમ છે મૃત્યુને મારે,'
કરો ! હા ઢોંગ આ શાને ! ૪
- મુકી પોકો અહા મોટી !
કુટીને છાર્તોઆ શોચો;
ગુમાવો આત્મસુખ તેનું,
કરો હા ! ઢોંગ આ શાને ! ૫
- અપાવો પાપના પૂંજે,
ખતાવી લાગણી ખોટી,

તમારું સુખ પણ ખોવો,
કરો હા ! હોંગ આ શાને !
રૂઢિ ખોટી અહા ! આ તો, ૬
નથી આ ધર્મ જેનોતો,
જરા એ ચિત્તમાં શોચી,
ફરજ સમજો, ફરજ સમજો. ૭

જીવ્યા યા ના જીવ્યા તો શું ?

(રાગ—કવાલી.)

જનનોની કુખમાં જન્મી, જરા ના વીરતા દાખી;
પ્રભુનું નામ ના લીધું, જીવ્યા યા ના જીવ્યા તો શું ? ૧
કેળવણી ના કરી લીધી, પશુની જાદગી જીવ્યા;
નકામી વ્યર્થ એ ફોગર, જીવ્યા યા ના જીવ્યા તો શું ? ૨
વિનય ના કોઠનો કીધો, કેળવણી પામીને ઉઠી;
સફળ કીધું નહિ કાંઈ, જીવ્યા યા ના જીવ્યા તો શું ? ૩
પર નિંદા અને પીડા, મહિં જીવન સદા ગાળ્યું;
ન ચિંત્યું શ્રેય આત્માનું, જીવ્યા યા ના જીવ્યા તો શું ? ૪
કોણ જીવે ? ને ક્યાંથી આવ્યો ? વળી તું ક્યાં જનારો છે ?
ન પૂછ્યું જીવને કદોએ, જીવ્યા યા ના જીવ્યા તો શું ? ૫
'જીવવિચાર' પણ કીધો, ધરમના 'તત્ત્વ' પણ શીખ્યા;
'નિર્મળ' ચારિત્ર ના રાખ્યું, જીવ્યા યા ના જીવ્યા તો શું ? ૬
જીવન ઉંચું બહુ જીવ્યા, વરસના વર્ષ સુધીએ;
પળોમાં ઘોઘ નાંખ્યું એ, જીવ્યા યા ના જીવ્યા તો શું ? ૭

શ્રી નિર્મળ કાવ્યમાળા

ભાગ ત્રીજો
ધાર્મિક કાવ્યો.

૧૪

‘સન્માર્ગ દર્શકને’

(રાગ-હરિગિત)

સન્માર્ગદર્શક વીર ! મોરા, વિનતિ બાળક કરે,
ત્રણ ભુવનમાં નહિ કો વિભૂ ! આવી શકે તારા તુલે,
દુષ્ટ પરિણામી આતમા’ આ નામ જપતાં તાહરે,
‘નિર્મળ’ બની આવી જતો વિભૂ ! ક્ષેત્ર છે જ્યાં તાહરે. ૧

રસકસ કલુષ ‘મધુમિન્દુ’ જેવા જગતના જે કારમા,
‘કિંપાક’ ફળ વિપાક જેવા પુદ્ગલ સુખો વળી વિશ્વના;
ભૂલી જઈ સૌ તે વિભૂ !’ ને ઢળી જઈ તુજ ચરણમાં
આનંદ કરતો ગેલ કરતો હા ! વિભૂ !! તુજ બાળ’ આ ૨

ભૂલી જતો સુખ વિશ્વના’ ને સ્વર્ગના સુખ દેખતો,
અમૃત સમા એ સુખમહી’ હા ! એ ઘડી તો મા’લતો;
પણ વિશ્વસુખસમ સ્વર્ગસુખ પણ દુઃખકારી જાણતાં,
ફેંકી દઈ તે વાચ્છતો વિભૂ ! સુખ અક્ષય મોક્ષના. ૩

છે યોગ્ય જાણી વીર પણ નિજ બાળને કરથી ગ્રહી,
અપ્રતિમ વાટ અક્ષય સુખની દર્શાવી દેતા પ્રેમથી;
'શ્રી વીરશાસન' વાટ એ લઇ લે અહા ! કે' કે' જીવો,
જે વીર્ય ફેરે, કર્મ તોડે, અક્ષય પામે તે સુખો.

સૌ વીરપુત્રો ! અંતમાં કવિ હૃદયની વિનંતિ કરું,
સુણો અને સંભાળો' લો "સૌ શ્રેય ઇચ્છા સર્વનું,"
'શિવમસ્તુ સર્વ જગતઃ' શ્રી વીરશાસનનો વિજયી થજ,
કરમાં ગ્રહો, ફરકાવો દો, હા ! જગતના ગુરૂ ચોકમાં.

૧૫

“ શ્રી વીરવાગ્-છા. ”

(રાગ-હરિગિત.)

વિભુ વીર તારા નામનો જપો જપ હર હંમેશ હું,
પાપી વિચારો માહરા'ને દુષ્ટ ભાવો હૃદયના;
સાંકળ બની જે સખત તેથી તોડી તે પલવારમાં,
આવીશ દોડી પાસ તારી ભક્તિની પાંખો વડે.

આતુર છે મુજ હૃદય આ એા વીર તારા દર્શને,
હા ! સિદ્ધશીલે ઉડવા પલવાર તો લલચાય છે;
ઉંચે નિહાળી એ ઘડી જ્યાં ચિંતવું વૌર નામને,
મુજ આત્મને તુજ આત્મ સાથે વાત કરતો જોઉં હું
પણ રે ગયો હા ! ક્યાં ગયો હા ! કેમ દખાતો નથી
હમણાં હતો, હમણાં હતો ને એટલામાં ક્યાં ગયો;

જાણે અજાણ્યે બાળનો શો વાંક એવો થઇ ગયો,
કે વણુ જોયે અંતર તણી દૃષ્ટિ થકી અળગો થયો. (૩)

કરૂણા કરી પાછા ફરે બાળક પરે દૃષ્ટિ કરે,
લાવી દયા આપો તમારો સાથ હું ઝંખુ સદા;
ઘો ભુક્તિ 'નિર્મળ' બિનવે વળી મોક્ષદાતા વીરજ,
ને 'વીરવાઝ-છા' પૂરો થાતાં હુથ બે જોડે સહી. (૪)

‘શ્રી આદીનાથ સ્તુતિ.’

(લલિત છંદ)

પ્રણુમ્બો પાયમાં, હું લળી લળી,
પ્રથમ જનજી, વંદના કરું;
જનનિ ભક્તિતો, નાથ તેં કરી,
અરપો કેવલ, માત ઉદ્ધરી. પ્રણુમ્બીં ૧

સૂચવો માર્ગ એ, શીવ શેરોનો,
સાદુ જીવો તણા, દુઃખડાં હર્યો,
અપવી કર્મને, કાયને તપી,
રૂપભદ્રવજી, મોક્ષમાં ગયા. પ્રણુમ્બીં ૨

પ્રણુ તમે ગયા, ના લોધો મને,
પણુ વિભૂ હવે, ના મુકું તને,
નહિ મુણો તમે, તો વિભૂ ભલે,
લઇશ મુક્તિ હું, પાયમાં પડી. પ્રણુમ્બીં ૩

વિનવુ હું વિભૂ આદિનાથજી,
જપો જપી તને, કાવ્યભાળથી,
ભજન ભાવથી, હું ભજું તને,
વિનતિ 'નિર્મળી', સુક્તિ ઘો મને. પ્રભુમી૦ ૪

‘ શ્રી શ્રેયાંસજિન સ્તવનમ્ ’

(મન મોહન પ્રભુ પાસજી—એ રાગ)

વન્ય ઘડી વન્ય દાહડો, વન્ય વન્ય અવતારજી;
દર્શન પામ્યો શ્રેયાંસના, પુરવ પૂણ્ય પસાયજી. વન્ય૦ ૧
જન્મ સફળ થયો માહુરો, પૂર્ણ થઇ અભિલાષજી,
કર્મ કરીન ફરે ગયા, પાતિક ભવ ભવ કેરાંજી વન્ય૦ ૨
પાવન થઈ આ દેહડી, હૃષ્ હૈયે ન સમાયજી,
શ્રી શ્રેયાંસજિન ધ્યાવતાં, આનંદનો નહીં પારજી. વન્ય૦ ૩
શ્રેયાંસજિન અચ્ચારમા, માતા વિષ્ણુના સુતજી;
ભક્તિ રાગથી સેવતાં, ઉતારે ભવપારજી. વન્ય૦ ૪
શ્રેય કરે સવી જીવનું, દેધ સદ ઉપદેશજી;
‘નિર્મળ’ ધારી વિનતિ, દેજો પરમ આનંદજી. વન્ય૦ ૫

‘ગુરરાજના ચરણે.’

(રાગ-કવાલી.)

અગાધ અજ્ઞાન અંધારે, તિમિર કુપંથના કંપે;
ફસાયો તો અહા ! ગુરજ ! ચરણ સેવા મળી જ્યારે. ૧

જરીએ ભાન જીવનનું, ગુરજ ના હૃદય ત્યારે;
હૃદય નહિ જ્ઞાનનો છાંટો, ચરણ સેવા મળી જ્યારે. ૨

અસત ને સત્ય શામાં છે, સમજતો ના જરીએ હું;
ન જાણું કથેય જીવનનું ચરણ સેવા મળી જ્યારે. ૩

ગુલામી પ્રેમથી કરતો, મહા એ મોહરાજાની;
ન થીતો પાપથી જરીએ, ચરણ સેવા મળી જ્યારે. ૪

જગતમાં મોજ માનીને, ગુરજ ! હું અહા ! ધરતો;
સુખે સંસારની બેડી, ચરણ સેવા મળી જ્યારે. ૫

અહો ભાગ્યે અહા ! ત્યારે, ગુરજ ! આપશ્રી મળ્યા;
કરાવ્યું ભાન જીવનનું, ચરણ સેવા મળી જ્યારે. ૬

અસરકારક રૂઢી રીતે, હૃદય વિદારી વાણીથી;
હૃદયના મર્મને વીંધ્યા, ચરણ સેવા મળી જ્યારે. ૭

અસત ને સત્ય શામાં છે, જણાવ્યું ઓર રીતિએ;
અતાવ્યું શ્રેય આત્માનું, ચરણ સેવા મળી જ્યારે. ૮

મહા ઉપકાર ગુરૂશ્રીનો, ન ભૂલું જીંદગી ભરમાં;
હૃદયમાંથી રમડું નિશદિન. ચરણ સેવા મળી જ્યારે. ૯
ગુરૂજી 'નિર્મળે' ચિત્તે, નભાવી શીર્ષ ચરણોમાં;
સદા માગું પ્રભુશ્રીની, ચરણ સેવા, ચરણ સેવા. ૧૦

૧૮

‘ પંખીડાનો સંદેશો.’

(રાગ-કવાલી)

અરે ઓ ! પત્ર પંખીડા, ઉડાવી પાંખ તું ઝટ જા;
જઈને દે તું સંદેશો, પ્રીતે મુજ ધર્મ બંધુને: ૧
કહોને નેક પોકારી, ‘પયુષણ પર્વ’ ઓ આવ્યું,
આરાધ્યા શુભ ભાવે સૌ, ભૂંપણ એ સર્વ પર્વોમાં: ૨
હઠાવો કર્મ શત્રુને, તપી તપ છઠ્ઠ અહમના;
રહીને આત્મના ધ્યાને, ભવિયા ! ‘આઠ’ આદરજો: ૩
હઠાવા કર્મ રિપુને, ‘શત્રુને મિત્ર સૌ ગણજો’,
જીવન સંદેશ છે સૌને, પ્રભુ ચોવીશમા જિનનો: ૪
સમેટી સર્વ આરંભો, અભય દેજો જીવોને સૌ;
શ્રેષ્ઠ એ દાન સર્વોમાં, યથાશક્તિ જરૂર દેજો: ૫
ખીંજાએ દાન સૌ દેજો, સુપાત્ર પાત્ર સમજીને;
સુમાર્ગે દ્રવ્ય ખરચીને, સફળ થાજો તમે સૌએ: ૬

વળી દિવસ ચોથાથી, કરી વિનય ગુરુજનો;
તમે સૌ ‘કલ્પને’ સુણજો, ભૂંપણ એ સર્વ સૂત્રોમાં ૭
પછી ‘સંવત્સરી’ આવે, ખમાવી મિત્ર વળી શત્રુ;
‘મિચ્છામિ દુઃકલમ્’ દેજો, હૃદયથી શલ્યને કાઢી.

૨૦

‘શ્રી ગોતમ કેવલજ્ઞાન.’

(રાગ-કવાલી.)

પ્રભુ નિર્વાણ પામ્યા છે, અકારી સુણો એ વાણી,
મહાજ્ઞાની ગુરુ ગૌતમ, કરુણ શબ્દો ઉચારે છે; ૧
સુકાયે કંઠને તાણુ, હૃદયમાં વજ્ર લાગે છે,
નથી શક્તિ ઉચરવાની. નર્યો ‘વી’ શબ્દ ઉચરે છે: ૨
બોધી તો ભાન થાયે છે, ‘વીતરાગ’ યાદ આવે છે;
હૃદય પલટીજ નયે છે, વિમોહી ‘વીર’ ભાસે છે. ૩
પરાજય મોહનો દેખી, બોધેલો રાગ નાસે છે,
પ્રીતે ગોતમ અહા! ત્યાં તો, કરમ ઘાતી ખપાવે છે. ૪

(અનુષ્ટુભ)

ખપ્યા કર્મો સહુ સહેજે,
પ્રશસ્ત રાગ નાસતા,
અને આસો અમાવાસ્યે,
થયા ગોતમ કેવલી.

૫

‘દિવાળી મહાત્મ્ય.’

(રાગ—કવાલી)

ફડી આસો અમાવાસ્યે, ભલા એ સ્વાતિ નક્ષત્રે;
અથા કર્મો ખપાવીને, પ્રભુજી મોક્ષમાં પહોંચ્યા: ૧

પ્રભુ નિર્વાણ જાણીને, સુરો સૌ દીન દેખાયા;
નયનમાં અશ્રુ લાવીને, પ્રભુ પાસે જઈ ઉભા: ૨

સકળ મુનિ અને સાધુ, હૃદયમાં શોકને ધારે;
સમજીને તોરને ખોટ, ભલા એ માર્ગદર્શકની: ૩

સકળ શ્રાવક શ્રાવિકા, પરમ ભક્તો પ્રભુજીના;
અનાથ દોસે સાહુ આજે, વિના એ નાથ દીનોના: ૪

યશસ્વી ભાવ દીવાનો, થયા ઉચ્છેદ જાણીને;
પ્રભુના ભક્ત નૃપોએ, પ્રકાશ્યા દ્રવ્યના દીવા: ૫

હજીએ તે મહા દિને, દિવાએ લોકમાં થાયે;
દિવાની આળી દેખાયે, ‘દિવાળી’ તેથી કહેવાયે: ૬

દોષાયા ભાવ દીપકને, ભુલીને દારૂ ને ખાતું;
દિવાળીના દિવસે તો, પ્રગટાવો આત્મની જ્યોતિ: ૭

‘નિર્મળ’ પામી વળી ‘કેવલ’, ગુરૂ ગૌતમની પેરે;
સિધાવો મુખથી સૌએ પ્રભુ શ્રી વીરના પંથે. ૮

‘ તમે શું ફેડશો દારૂ ?’

(રાગ-કવાલી)

- અરે ઐ! જૈન બંધુઓ ! આવીં આસો અમાવાસ્યા;
પુનિત એ ધર્મના દિને, તમે શું ફેડશો દારૂ ? ૧
- સકળ કર્મે ખપાવીને, ચતુર્વિધ સંઘને સ્થાપી;
પ્રભુ નિર્વાણ પામ્યા ત્યાં, તમે શું ફેડશો દારૂ ? ૨
- સુરો પણ દીન દેખાયા, વિના એ નાથ દીનાના;
નયનથી અશ્રુ સારે ત્યાં, તમે શું ફેડશો દારૂ ? ૩
- સુરેન્દ્રો શોક દર્શાવે, વગાડી શોક મૃદંગા;
તમારો શોક દર્શાવા, તમે શું ફેડશો દારૂ ? ૪
- હૃદયની ભક્તિ દર્શાવા, શ્રાવકો રાસડા ગાયે;
તમારી ભક્તિ દર્શાવા, તમે શું ફેડશો દારૂ ? ૫
- અહિંસા ધર્મના ભાતુ, પ્રચંડ શક્તિ તણા સ્વામી;
સદાયે અસ્ત થાયે ત્યાં, તમે શું ફેડશો દારૂ ? ૬
- ‘દિવાળી પર્વ’ ઉજવવા, અહિંસા ધર્મ દીપકનું;
‘ જીવદયા ’ ધર્મના સ્થંભો, તમે શું ફેડશો દારૂ ? ૭

‘ પર્વાધિરાજ.’

(રાગ-કવાલી)

સ્વપરના એયની ખાતર, પક્ષા પક્ષી ભૂડી જઇને;
આરાધો આઠ દિવસ તો, પર્વાધિરાજ પર્યુષણ. ૧

હઠાવા કર્મ રિપુને, સમેટી સર્વ આરંભો;
આરાધો મોક્ષનું સાધન, પર્વાધિરાજ પર્યુષણ. ૨

મહાવ્રતધારી ગુરૂશ્રીની, મુણી અમૃતમય વાણી;
આરાધો નિર્મળે ચિત્તે, પર્વાધિરાજ પર્યુષણ; ૩

કલ્પદ્રુમ ‘કલ્પ’ના પુષ્પો, ઝીંલીને બુદ્ધિના પટમાં;
હૃદય ઉંડાણમાં ટાંગો, પર્વાધિરાજ પર્યુષણ. ૪

પ્રગ્યાવી આત્મ-જ્યોતિને, તપરૂપી યજ્ઞધી-અંધુ;
કરો નિજ પાપ સૌ ભરમ, પર્વાધિરાજ પર્યુષણ. ૫

બતાવ્યો છે મહા મહિમા, પર્વોના જ્ઞાની પુરૂષોએ;
પરમ છે પર્વ આ મોહનું, પર્વાધિરાજ પર્યુષણ. ૬

મહા એ પર્વના દિને, સ્વરૂપ નિજ આત્મનું સંમળ;
યથાશક્તિ ભળે અંધુ ! પર્વાધિરાજ પર્યુષણ. ૭

ખમાવી ઉરના ભાવે, જગતના પ્રાણી માત્રોને;
કરો ‘નિર્મળ’ હૃદય સૌએ, પર્વાધિરાજ પર્યુષણ. ૮

‘શ્રી વીરજિન સ્તુતિ.’

(રાગ-આશાવરી)

આજે આપણ સૌએ પ્રેમે,
નામ મહાવીર લીજે: ટેક.

સુખદાયી સુનામ પ્રભુનું, મંગલ કારી પ્યારું,
કષ્ટ નિવારણ મનહર પ્રભુ તું, દુઃખિ’આધાર હું ધારું.

આજે આપણ સૌએ પ્રેમે,
નામ મહાવીર લીજે. ૧

પ્રીતે જપીશું વીર જપ માળા, એજ હુમારું કામ,
કર્મ પડલ સહુ દૂર કરી જે, અર્પે મુક્તિ નિધાન;

આજે આપણ સૌએ પ્રેમે,
નામ મહાવીર લીજે. ૨

‘નિર્મળ’ દોલની વિનતિ અંતે, કરજો જહાર કૃપાળુ,
જ્યોતિ “આત્માનન્દ પ્રકાશ” કી, દેજો નિત્ય દયાળુ;

આજે આપણ સૌએ પ્રેમે,
નામ મહાવીર લીજે. ૩

શુદ્ધિપત્રક.

આ પુસ્તક વાંચતા પહેલાં નીચેની બૂલો સુધારી લેવા મહેર-
બાની કરશો.

પાત્રું	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ.
૧	૧૭	કુરસદ	કુરસદ
૨	૩	વખતના	વખતની
૩	૩	વેકેશનની	વેકેશનમાં
૩	૨	અતે	અને
૩	૩	તહેનામાં	તહેમનામાં
૩	૧૮	ધણુ	પણુ
૩	૨૨	બને એ થઇ બેસી રહે	થઈ બેસી રહે એ તે
૪	૯	કેટલાક	કેટલાક
૪	૧૩	વાંચક વૃદ્ધ	વાંચક વૃંદ
૫	૪	નો	તો
૫	૫-૬	વાત વાત	વાત
૬	૮	બહુમાં	બહુમાં બહુ
૭	૧૨	હું	હં
૧૨	૧૧	કુળધણીને	કુળવણીને
૧૩	૫	મંડળને	મંડળને
૧૪	૪	જેવું	જેવું
૧૪	૮	છં	x
૧૪	૮	આધક્ષ	આગળ
૧૪	૧૧	તોં	તો
૧૪	૨૧	આપનાની	આપવાની
૧૪	૨૫	શીખવાની	શીખવવાની
૧૫	૧૨	આપનામાં	આપવામાં
૧૬	૧	વિઘ્નમયેનની સૈ:	વિઘ્નમયેન ને સૈ:
૧૬	૮	છો	તો
૧૬	૧૧	વિચારેના	વિચારેમાં

જૈન યુવાનને !

ઓ જૈન સમાજના અદિતીય નુર ! ઓ શાસનોદ્યાનના ઉત્તમ કુસુમ ! યુવાનીના આંગણેથી અખીલ અવની ઉપર આશાના પુર વહેવરાવનાર ઓ યુવાન ! તું બહાર આવ. એ સૃષ્ટિના આશ્વર્યગી સૌંદર્યથી જરા અળગો થા અને મનુષ્યજીવનની સાર્થકતાનું ભાન કર. જો ! તારી આગળ આ ધર્મધ્વજ પડ્યો છે તેને, હસ્તમાં લે કદાચ પડી જાય માટે તપ, અહીંસા અને સહિષ્ણુતાની સુવર્ણ દોરીએ તારે હાથે બાંધ અને એવો ફરકાવ કે જૈન સમાજનું એકે એક અંગ તેની ઘોર નીંદ્રામાંથી જાગે, પોતાની જવાબદારી સમજે, વડીલો પ્રત્યે ઋણુ આપે અને ધર્મ પ્રત્યે પોતાના પ્રાણ પાથરતાં શીખે. આજ તારા ઉપર જૈનસમાજ ચક્રુ ઢાળી રહ્યો છે, જો તું એને નીરાશ ન કરતો !

વા.

